

Ed.

275. Frumvarp til laga

[149. mál]

um járnblendiverksmiðju í Hvalfirði.

(Lagt fyrir Alþingi á 96. löggjafarþingi, 1974—75.)

1. gr.

Ríkisstjórnin skal beita sér fyrir stofnun hlutafélags, er reisi og reki verksmiðju að Grundartanga í Hvalfirði til framleiðslu á 75% ferrosilikoni og hafi með höndum þá framleiðslu og skyldan atvinnurekstur.

2. gr.

Til samvinnu um stofnun eða starfsemi hlutafélags samkvæmt 1. gr. skal ríkisstjórninni heimilt að kveðja hlutafélagið Union Carbide Corporation, New York, N. Y., Bandaríkjunum, og dótturfélög þess fyrirtækis, svo og eftir atvikum aðra aðila, sem áhuga hafa á málinu. Þó skal ekki minna en 51% af hlutafé félagsins jafnan vera í eigu ríkisins og stjórn þess skipuð fulltrúum ríkisins að meirihluta, nema samþykki Alþingis komi til.

3. gr.

Í sambandi við hlutafélag samkv. 1. gr. er ríkisstjórninni heimilt:

1. Að leggja fram allt að 1575 milljónum króna (eða jafnvirði 13.2 milljóna Bandaríkjadollara), til að eignast 55% af hlutafé í félaginu. Einnig er henni heimilt að taka lán í sama skyni.

2. Að kaupa eða láta kaupa jarðnæði við Grundartanga í Hvalfirði, er leigt verði félaginu, eftir því sem þarfir verksmiðju þess krefjast, sbr. 10. gr.

3. Að láta byggja og reka höfn við Grundartanga í Hvalfirði, sem félagið hafi aðgang að, og kaupa eða láta kaupa nauðsynleg landsréttindi höfninni til handa, sbr. 10. gr.

4. Að sjá um að leggja veg að hinu fyrirhugaða verksmiðju- og hafnarsvæði við Grundartanga.

5. Að láta leggja raflínu að hinu fyrirhugaða verksmiðju- og hafnarsvæði við Grundartanga, til flutnings á rafmagni til byggingar verksmiðju félagsins og hafnarinnar og til almennra nota þar á staðnum.

4. gr.

Íslenska ríkið og þeir aðilar, sem kvaddir eru til samstarfs samkv. 2. gr., skulu vera fullgildir stofnendur hlutafélagsins, án tillits til ákvæðis 2. málslíðar 2. málsg. 4. gr. laga nr. 77/1921 um hlutafélög. Tala stofnenda skal og óháð ákvæðum 1. málslíðs sömu málsgreinar. Rétt er að skrásetja félagið þegar er það hefur verið stofnað, án tillits til þess, hvernig þá stendur á um innborgun lofaðs hlutafjár.

Tala hluthafa í félaginu skal óháð takmörkunum í almennum hlutafélagalögum, svo og réttur hluthafa til að neyta atkvæðisréttar fyrir allt atkvæðisbært hlutafé sitt.

Hlutabréf í félaginu skulu hljóða á nafn. Hlutabréfin skulu undanþegin stimpilgjöldum.

5. gr.

Fulltrúar í stjórn hlutafélagsins skulu skipaðir eða kjörnir á aðalfundi til árs í senn, svo og varamenn þeirra.

Fulltrúar í stjórn félagsins mega vera erlendir ríkisborgarar og búsettir erlendis, þó ekki sá meirihluti, sem áskilinn er í 2. gr. að framan.

Stjórnamenn þurfa ekki að eiga sjálfir hlut í félaginu.

6. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að gera samninga innan ramma þessara laga við þá aðila, sem kvaddir eru til samstarfs samkv. 2. gr. að framan, og að kveða þar á um þær skuldbindingar af hálfu ríkisins og aðilanna, sem taldar eru nauðsynlegar og viðeigandi í sambandi við samvinnu þeirra um hlutafélagið og starfsemi þess, skal vera eftir því sem ríkisstjórnin ákveður, og ekki skemmri en gildistími þeirra samninga, sem gerðir eru við aðilana við stofnun hlutafélagsins.

Samningar þeir, sem ríkisstjórnin gerir samkvæmt þessari grein, skulu birtir í B-deild Stjórnartíðinda.

7. gr.

Hlutafélagi samkv. 1. gr. ber að greiða tekjuskatt og eignarskatt og önnur opinber gjöld, sem almennt eru á lögð hér á landi, eftir þeim reglum, sem um þau gilda samkvæmt lögum á hverjum tíma, nema að því leyti, sem mælt er á annan veg í lögum þessum.

Verði lagareglum um tekjuskatt og eignarskatt eða önnur opinber gjöld breytt frá því, sem nú er, skal hlutafélagið jafnan eiga sama rétt og aðrir íslenskir aðilar, sem hafa hliðstætt rekstrarform eða stunda hliðstæða starfsemi, þ. e. framleiðslu- iðnað fyrir erlendan markað, til að njóta þeirra hlunninda, sem um er að ræða eftir hinum breyttu reglum, og því ekki íþyngt með álögum umfram þessa aðila.

Eftirfarandi reglur skulu gilda gagnvart hlutafélaginu að því er varðar skatta á nettótekjur og aðra skatta, sem að neðan greinir, án tillits til breytinga, sem verða kunna á almennum lögum um þá skatta:

1. Félaginu skal jafnan heimilt að halda varasjóð myndaðan af skattfrjálsum framlögum að því marki, sem um ræðir í 2. málsg. 17. gr. gildandi laga um tekjuskatt og eignarskatt (nr. 68/1971, sbr. lög nr. 7/1972), og eftir þeim reglum, er gilda um slíkan varasjóð samkvæmt þeim lögum.
2. Félaginu skal jafnan heimilt að draga frá hreinum tekjum sínum á ári hverju sem svarar allt að 10% af nafnverði hlutafjár þess með sama hætti og um getur í 1. málsg. 17. gr. gildandi tekjuskattslaga. Má sá frádráttur vera fyrir fjárhæðum, er félagið borgar út jafnóðum sem arð á því ári og/eða fjárhæðum, er félagið leggur til hliðar á árinu í sjóð til fjárfestingar og rekstursþarfa. Úr sjóði þeim, sem lagður er til hliðar samkvæmt ákvæði þessu, má síðar úthluta arði og greiða hann, án þess að slíkt skerði rétt félagsins til frádráttar vegna útborgaðs arðs á því ári, er greiðsla fer fram.
3. Félaginu skal jafnan heimilt að auka hlutafé sitt með útgáfu jöfnunarhlutabréfa án þess að nafnverð þeirra teljist til skattskyldra tekna hjá hluthöfum þess, innan þeirra marka, sem um ræðir í 2. málsg. D-liðs 1. málsg. 7. gr. gildandi tekjuskattslaga.
4. Félagið skal greiða árlegt landsútsvar, er nemi 0.5% hið mesta af rekstrar-útgjöldum þess næstliðið almanaksár samkvæmt ákvæðum skattalaga (þar með taldar fyrningar og vöru- og efnisnotkun), þó ekki af hærri upphæð en sem nemi brúttótekjum félagsins á árinu. Verður landsútsvarið lagt á atvinnurekstur félagsins sem heild og kemur í stað aðstöðugjalds á þann rekstur samkv. V. kafla laga nr. 8/1972 um tekjustofna sveitarfélaga og annarra gjalda, er leysa kynnu aðstöðugjaldið af hólmi.

8. gr.

Um skattskyldu erlendra aðila, sem kvaddir eru til samvinnu samkv. 2. gr. laganna og eiga hlut í félaginu eða láta því í té tæknilega aðstoð eða aðstoð við sölu á afurðum þess, skal fara eftir ákvæðum þeirra tvísköttunarsamninga, sem í gildi eru milli Íslands og heimaríkja þessara aðila. Meðan slíkir tvísköttunarsamningar hafa ekki verið gerðir, skal ríkisstjórnin beita í þessu efni hinum sameiginlegu drögum að tvísköttunarsamningi milli Íslands og Bandaríkjanna, sem samninganefndir ríkjanna gengu frá hinn 16. maí 1973, eða síðari drögum að þeim samningi. Í samræmi við framanritað skulu eftirfarandi reglur gilda gagnvart þessum aðilum, án tillits til breytinga á íslenskum skattalögum:

1. Tekjuskattur erlendra hluthafa í félaginu vegna arðs af hlutareign þeirra, sem skattskyldur er samkvæmt gildandi tekjuskattslögum eða síðari lögum um tekjuskatt, skal vera 5% — fimm af hundraði, nema lög eða milliríkjasamningar kveði á um lægra gjald, enda eigi viðkomandi hluthafi ekki minna en sem svarar 10% af útistandandi hlutafé félagsins. Ber félaginu að halda skatti þessum eftir við útborgun arðsins og skila honum til hlutaðeigandi yfirvalda á greiðsluárinu. Í þessu sambandi ber að meðhöndla úthlutun á verðmætum til hluthafa við slit á félaginu eða sölu á hlutabréfum sem innlausn á hlutabréfum, og skal ágóði til hluthafanna, sem um er að ræða, metinn sem tekjur af innlausninni og skattlagður sem arður.
2. Þeir erlendu aðilar, sem að ofan greinir, skulu ekki taldir hafa fasta starfsstöð á Íslandi vegna umgetinna tengsla sinna við félagið, og greiðslur til þeirra í formi þjónustugjalda, sölulauna, umboðslauna, leyfisgjalda og vaxta skulu ekki háð sköttun á Íslandi.

9. gr.

Innflutningur af hálfu hlutafélagsins á byggingarefni, vélum og búnaði og öðrum fjárfestingarvörum og varahlutum til verksmiðju félagsins og reksturs hennar og tengdra mannvirkja skal undanþeginn aðflutningsgjöldum og söluskatti á innflutning.

Innflutningur af hálfu hlutafélagsins á hráefnum og rekstrarvörum, sem beinlínis eru notaðar í framleiðslu á útflutningsvörum frá verksmiðjunni, skal undanþeginn tollum á innflutning og útflutning og söluskatti á Íslandi, svo og sala til útlanda á framleiðsluvörum félagsins.

10. gr.

Höfn við verksmiðjusvæðið að Grundartanga, sbr. 3. tölul. 3. gr., skal vera í eigu sérstaks hafnarsjóðs, sem sveitarfélög í nágrenninu stofna til samkvæmt ákvæðum hafnalaga, og tryggi hafnarsjóðurinn hlutafélaginu viðeigandi afnot hafnarinnar með kjörum, sem ríkisstjórnin samþykkir.

Ríkisstjórninni er heimilt að ákveða, að hafnarsjóðurinn verði eigandi að jarðnæði verksmiðjunnar við Grundartanga, sbr. 4. tölul. 3. gr., og leigi það hlutafélaginu með kjörum, sem ríkisstjórnin samþykkir.

11. gr.

Hlutafélaginu ber að gera varúðarráðstafanir til að varna tjóni á umhverfi verksmiðjunnar við Grundartanga af hennar völdum, og skulu hönnun verksmiðjunnar, bygging og rekstur í öllu vera í samræmi við núgildandi og síðari lög og reglugerðir hér á landi varðandi mengunarvarnir og öryggi, heilbrigði og hreinlæti á vinnustað og þá staðla, sem settir eru samkvæmt þeim.

12. gr.

Iðnaðarráðherra fer með mál, sem snerta eignaraðild ríkisins í hlutafélaginu.

13. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Með frumvarpi þessu er ráðgert að afla ríkisstjórninni nauðsynlegra lagaheimilda til að koma á fót iðjuveri í nýrri grein útflutningsiðnaðar, járnblendivinnslu, er nýti til vinnslunnar raforku frá Sigölduvirkjun og öðrum orkuverum Landsvirkjunar. Fyrirhugað er, að iðjuver þetta verði reist að Grundartanga við Hvalfjörð, þar sem komið verði upp hafnaraðstöðu fyrir það. Má ætla, að það geti orðið fullbyggt á árinu 1977, skömmu eftir að Sigölduvirkjun tekur til starfa, og byrjað reglubundna starfsemi á því ári. Framleiðsluvara þess verður 75% ferrosilikon, sem unnið er úr kvartsi, járn, kolum og tréspæni við rafgreiningu í stórum bræðsluofnum. Er þetta efni aðallega ætlað til nota við stálframleiðslu, og verður flutt út til sölu í verksmiðjum í þeirri grein, fyrst og fremst á Evrópumarkaði:

Stefnt er að því að ráðast í þetta fyrirtæki í samvinnu við bandaríska fyrirtækið Union Carbide Corporation, sem á að baki umfangsmikla starfsemi í þessari framleiðsiugrein og nýtur góðrar aðstöðu á mörkuðum fyrir efnið, sem það hefur til þessa flutt til Evrópu frá verksmiðjum vestanhafs. Fyrir hendi eru nú drög að samningum við þetta fyrirtæki, þar sem byggt er á því, að hið fyrirhugaða iðjuver verði í eigu íslensks hlutafélags, sem ríkisstjórnin og Union Carbide Corporation stofni í sameiningu á grundvelli heimilda frumvarpsins. Verður hlutur íslendinga í félaginu 55%, en Union Carbide 45%. Hlutafélagið muni gera samning við Landsvirkjun um orkukaup til langs tíma, og muni fá tæknilega aðstoð við rekstur verksmiðju sinnar og aðstoð við markaðsöflun frá Union Carbide samkvæmt samningum um þau efni.

Mál þetta á sér alllangan aðdraganda og hefur sætt vandlegum undirbúningi af íslendinga hálfu í höndum stjórnskipaðrar nefndar og ráðunauta hennar. Hér á eftir fylgir til skýringar stutt greinargerð frá nefndinni, til yfirlits um störf hennar og helstu atriði málsins. Í því sambandi er þess að geta, að málið var fullunnið að mestu í höndum nefndarinnar snemma á liðnu ári, en hefur verið endurskoðað á síðustu mánuðum í ljósi breyttra aðstæðna heima og erlendis, og þá undir leiðsögn iðnaðarráðherra.

Á eftir hinni almennu yfirlitsgreinargerð verður fjallað um einstakar greinar frumvarpsins, en jafnframt fylgja henni eftirtalin skjöl, sem prentuð eru þar á eftir:

1. Skýrsla viðræðunefndar um orkufrekan iðnað til ríkisstjórnarinnar um járnblendiverksmiðju í Hvalfirði, dags. 23. nóvember 1974.
2. Drög að aðalsamningi milli ríkisstjórnarinnar og Union Carbide Corporation.
3. Greinargerð frá Landsvirkjun um uppkast að raforkusölusamningi við járnblendiverksmiðju í Hvalfirði, dags. 3. desember 1974.

Aðdragandi málsins.

Viðræður þær, sem fram hafa farið við fyrirtæki í orkufrekum iðnaði um hagnýtingu orku frá Sigöldu, hófust snemma árs 1971. Í skýrslu Jóhannesar Nordals frá því í maí 1971 til þáverandi iðnaðarráðherra, Jóhanns Hafstein, er skýrt frá viðræðum, sem þá höfðu nýlega farið fram við Union Carbide og fleiri fyrirtæki. Um svipað leyti og eignaraðilar Landsvirkjunar tóku ákvörðun um virkjun Sigöldu, haustið 1971, skipaði iðnaðarráðherra Magnús Kjartansson nefnd með bréfi dags. 28. september 1971 til þess að „vera til ráðuneytis um viðræður við erlenda aðila, sem áhuga hafa á þátttöku í orkufrekum iðnaði ásamt Íslendingum.“ Í nefndina voru skipaðir dr. Jóhannes Nordal, seðlabankastjóri, sem skipaður var formaður, Ingi R. Helgason, hrl., Ragnar Ólafsson, hrl. og Steingrímur Hermannsson, framkvæmdastjóri. Garðar Ingvarsson, hagfræðingur, hefur frá öndverðu verið ritari nefndarinnar og aðstoðarmaður ásamt Jóni Steingrímssyni, vélaverkfræðingi. Sérstaka aðstoð hefur nefndin fengið frá Hirti Torfasyni, hrl., og verkfræðingunum

dr. Gunnari Sigurðssyni og Svavari Jónatanssyni, auk þess sem leitað hefur verið til erlendra ráðunauta, þeirra dr. Alberts Muller og Johns D. Heffernan.

Viðræðunefndin átti sinn fyrsta fund með fulltrúum Union Carbide Corporation í Reykjavík í október 1971. Var unnið að gagnasöfnun og ýmsum athugunum á árinu 1972, og í janúar 1973 lagði Union Carbide fram ákveðið tilboð um samvinnu við ríkisstjórn Íslands um byggingu og rekstur ferrosílikonbræðslu á Íslandi. Á grundvelli þessa tilboðs var störfum fram haldið, og m. a. leitað umsagnar Náttúruverndarráðs um fyrirhugaða byggingu málmblendiverksmiðju á Grundartanga við Hvalfjörð. Í júlí 1973 undirrituðu aðilar viljayfirlýsingu um samningsgrundvöll fyrir stofnun sameiginlegs fyrirtækis til rekstrar ferrosílikonbræðslu á Íslandi, og var yfirlýsingin staðfest af iðnaðarráðherra með bréfi dags. 8. ágúst 1973. Var síðan unnið að endanlegri gerð samningsuppkasta og þau lögð fyrir ríkisstjórnina ásamt heimildarlagafrumvarpi og öðrum gögnum, með skýrslu nefndarinnar dags. 20. febrúar 1974.

Til þess að stytta þann tíma, sem Alþingi þyrfti til að fjalla um þetta mál, hafði þegar haustið 1973 verið skipuð þingmannanefnd, sem kynna skyldi sér öll gögn málsins. Í nefndinni áttu sæti alþingismennirnir Bjarni Guðnason, Hannibal Valdimarsson, Ingólfur Jónsson, Pétur Pétursson, Ragnar Arnalds og Steingrímur Hermannsson, sem var formaður nefndarinnar.

Frumvarp til heimildarlaga um málmblendiverksmiðjuna var ekki lagt fyrir Alþingi fyrir þingslit vorið 1974, en iðnaðarráðherra ritaði Union Carbide bréf í maí 1974, þar sem lýst er miklum og áframhaldandi áhuga á því, að verksmiðjan megi verða að veruleika hið fyrsta. Voru viðræður hafnar að nýju fljótlega eftir myndun núverandi ríkisstjórnar, og bættist þá Ingólfur Jónsson, alþingismaður, í hóp nefndarmanna. Strax varð ljóst, að breytingar höfðu orðið miklar frá því að febrúarskýrslan var samin, og hafa störf nefndarinnar að undanförunu að mestu verið fólgin í endurskoðun fyrri samningsuppkasta, eins og fram kemur í skýrslu nefndarinnar til ríkisstjórnarinnar hinn 23. nóvember s. l., en hún fylgir hér með. Áður en að henni kemur er rétt að rekja nokkur atriði varðandi hinn almenna undirbúning málsins, einkum þau rök, er hnigu að vali þeirrar greinar orkufreks iðnaðar, er best var talin henta hér á landi. Er hér að mestu stuðst við skýrslu nefndarinnar frá 20. febrúar 1974.

Val á orkukaupanda.

Eitt meginverkefni viðræðunefndarinnar var að kanna, hvaða nýr orkufrekur iðnaður gæti komið til greina, sem gæti nýtt orku frá Sigölduvirkjun og tryggt henni fjárhagslegan grundvöll.

Sigölduvirkjun mun fullgerð verða 150 MW að afli, og áætlað er, að hún auki orkuframleiðslugetu Landsvirkjunar um 800 millj. kWst á ári af forgangsortku. Gert var á þeim tíma ráð fyrir því, að selja mætti til orkufreks iðnaðar í mesta lagi helming þessarar framleiðslu, eða 300—400 millj. kWst á ári, eftir því hve ört markaður fyrir raforku til húshitunar myndi aukast. Þetta var talið samsvara orkufrekum iðnaði, sem tæki 50—60 MW af stöðugri orku, en síðan mætti væntanlega bæta um við það bil 30 MW af afgangsortku, sem hefði tiltölulega háan nýtingartíma.

Athuganir nefndarinnar bentu eindregið til þess, að um tvenns konar orkufrékan iðnað gæti orðið að ræða, annars vegar áliðnað og hins vegar járnblendiiðnað. Nefndin átti viðræður við ýmis fyrirtæki í báðum þessum iðngreinum, auk aðila í efnaiðnaði, sem byggir á rafgreiningu, en raunhæfir möguleikar virðast þar varla fyrir hendi á þessu stigi. Viðræður nefndarinnar og athuganir leiddu til þeirrar niðurstöðu, að járnblendiiðnaður mundi henta betur sem kaupandi á orku frá Sig-

öldu en áliðnaður. Verður hér fjallað um þau rök, sem réðu vali á milli iðngreina, en áður er rétt að gera grein fyrir þeim grundvallarsjónarmiðum, sem nefndin gekk út frá í viðræðum við hina erlendu aðila.

Grundvallarsjónarmið.

Í samræmi við fyrirmæli ríkisstjórnarinnar lagði nefndin frá upphafi áherslu á nokkur megin samningsatriði í viðræðum við hina erlendu aðila:

1. **Eignaraðild.** Það skilyrði var sett, að hugsanlegt framleiðslufyrirtæki yrði að meirihluta í íslenskri eign.
2. **Skattar og tollar.** Æskilegt var talið, að hugsanlegt framleiðslufyrirtæki nyti ekki sérstöðu að því er varðar skattlagningu, heldur yrði farið eftir íslenskum lögum á hverjum tíma. Að því er varðar tolla þótti eðlilegt, að það nyti sömu kjara og önnur fyrirtæki, sem eingöngu framleiða fyrir útflutning, þ. e. a. s. að tollur og söluskattur í tolli yrði felldur niður af fjárfestingu fyrirtækisins, svo og að ekki yrði innheimtur tollur af hráefnum og rekstrarvörum.
3. **Lögsaga.** Það skilyrði var sett, að starfsemi hins væntanlega fyrirtækis og túlkun samninga þar að lútandi yrðu eingöngu háð íslenskum lögum. Sama var og um úrskurð deilumála. Í því efni var lögð áhersla á, að deilur milli aðila yrðu meðhöndlaðar eftir almennum lagareglum, en ekki gert ráð fyrir sérstökum gerðardómi.
4. **Orkuverð.** Auk hagstæðs orkuverðs var lögð áhersla á, að orkuverðið yrði haft breytilegt á samningstímanum, þannig að það mundi fylgja verðþróun á öðrum orkumörkuðum. Í því sambandi var stefnt að því að miða við orkusölusamninga til stóriðju erlendis, einkum í Noregi, en þar er að finna helstu keppinauta íslendinga á orkumarkaði. Einnig var stefnt að því að selja afgangsorku, sem ekki hefur verið nýtanleg fram að þessu.
5. **Mengunarvarnir.** Gengið var út frá ströngustu kröfum um allar mengunarvarnir. Var tekið skýrt fram, að ekki yrðu leyfðar neinar undanþágur frá reglum, sem settar hefðu verið eða settar kynnu að verða í þessu efni.

Núverandi ríkisstjórn hefur í engu breytt ofangreindum meginatriðum að því er varðar samningaviðræðurnar við Union Carbide Corporation.

Segja má að flestir þeir aðilar, sem viðræðunefndin hefur átt fundi með, hafi sýnt þessum grundvallarsjónarmiðum skilning og fallist á þau í öllum aðalatriðum. Má fullyrða, að í þeim samningsdrögum, sem nú hafa verið gerð við fyrirtækið Union Carbide Corporation, sé tekið fullt tillit til allra þessara sjónarmiða.

Val á milli iðngreina.

Áliðnaður. Álbræðsla er sá hluti orkufreks iðnaðar, sem verið hefur í örustum vexti hvarvetna í heiminum á síðasta áratug. Ýmis fyrirtæki í þessari grein hafa verið og eru í sambandi við íslendinga. Nefndin hefur kynnt sér öll gögn þar að lútandi og átt viðræður við ýmsa aðila.

Meginástæðan fyrir því, að nefndin taldi nýjan áliðnað ekki koma til álita nú, er hin mikla lágmarksstærð áliðjuvera. Fyrirtæki, sem rætt hefur verið við, t. d. Amax (American Metal Climax) og Alcoa (Aluminium Company of America) eru þeirrar skoðunar, að algjör lágmarksstærð álbræðslu við núverandi aðstæður sé 100 þús. tonn miðað við ársframleiðslu. Bræðsla af slíkri stærð þyrfti meira en helmingi meiri orku en fánæg er frá Sigöldu. Áliðjufyrirtæki í Evrópu hafa að

vísu talið unnt að reka smærri álbræðslur en tíðkast í Bandaríkjunum, og má þar nefna, að Norsk Hydro hefur talið hugsanlegt að byggja álbræðslu með 60 þús. tonna ársafköstum. Jafnvel bræðsla af slíkri stærð þyrfti að fá til ráðstöfunar alla orkuframleiðslu Sigölduvirkjunar og meira til. Þannig má telja útilokað, að hægt sé að selja raforku frá Sigölduvirkjun til nýrrar álbræðslu, nema um leið væri hægt að lofa verulegri orku frá nýrri virkjun eftir skamman tíma. Þetta er hins vegar miklum vandkvæðum bundið með tilliti til orkuverðs og annarra mikilvægra samningsatriða.

Eini möguleikinn í áliðnaði er því á þessu stigi fólgin í því, sem fengist gæti með aukinni sölu raforku til álbræðslunnar í Straumsvík. Augljóst er, að hagkvæmt er að stækka álbræðslu Ísals að minnsta kosti um þau 20 MW, sem vantar á, að síðari kerskálinn verði byggður að fullri lengd. Nokkrar viðræður hafa farið fram við Alusuisse bæði um stækkun síðari kerskálans og um frekari stækkun, en þessar viðræður hafa ennþá ekki leitt til neinnar niðurstöðu.

Járnblendiiðnaður. Til eru margar tegundir af járnblendis, svo að hér er ekki um að ræða eina framleiðslugrein heldur margar, sem þó eru tæknilega líkar. Helstu tegundir járnblendis eru ferrosilikon, ferromangan og ferrokróm. Öll framleiðsla járnblendis er orkufrek, en þó mismunandi orkufrek, og fer hún fram í stórum ofnum. Ofnstærðir eru nokkuð breytilegar, en hafa farið stækkandi. Þeir ofnar, sem byggðir eru um þessar mundir, eru yfirleitt af stærðinni 20—40 MW. Hagkvæm framleiðslueining í þessum greinum er mun smærri en í áliðnaði. Verksmiðja með tvo ofna af þeirri stærð, sem hér um ræðir, er yfirleitt talin hagkvæm, þó að í minna lagi sé, og hún mundi einmitt henta tiltölulega vel sem kaupandi að þeirri orku, sem æskilegt er að selja frá Sigölduvirkjun til stóriðju. Þess ber einnig að geta, að auðvelt er að stækka verksmiðjur sem þessar, stig af stigi, með því að bæta við einum ofni í senn, þannig að viðráðanlegt sé bæði með tilliti til orkusölu og stofnkostnaðar. Einnig er hægt að framleiða fleiri en eina tegund járnblendis í sömu verksmiðju. Þróunin er samt sú, að framleiðsla þessara verksmiðja verður æ sérhæfðari.

Aðalnotkun járnblendis er í sambandi við stálframleiðslu, og liggur því í augum uppi að eftirspurn eftir járnblendis fylgir mjög þróun þeirrar framleiðslu. Eins og kunnugt er, hefur stálframleiðsla stöðugt farið vaxandi í heiminum á undanförunum áratugum, að vísu með nokkrum sveiflum. Talið er að stálframleiðsla árið 1974 verði meiri en nokkru sinni. Eftirspurn frá þróunarlöndunum er einnig mjög vaxandi, en sú eftirspurn hefur, ef svo má segja, sett allar fyrri áætlanir úr skorðum. Á sama hátt hefur eftirspurn eftir járnblendis farið vaxandi, en verið nokkuð sveiflukennð, og hefur það þá komið fram í verðbreytingum. Verulegur áhugi er nú fyrir aukningu framleiðslugetu, að vísu mismunandi eftir tegund. Liggja þar einkum þrjár ástæður að baki.

Í fyrsta lagi er þörf á aukinni framleiðslu til að mæta aukinni eftirspurn. Þessi þörf hefur reyndar þegar komið fram á þessu ári, því að mikill skortur hefur verið á ýmsum tegundum járnblendis á árinu 1974, sem orðið hefur til þess að verðlag hefur hækkað mjög mikið.

Í öðru lagi eru nú margar járnblendiverksmiðjur orðnar mjög gamlar og úreltar tæknilega séð. Kemur þar fyrst til að ofnar hafa stöðugt orðið stærri. Einnig eru margar af þessum gömlu verksmiðjum illa staðsettar miðað við hráefnis- og orkuöflun, þar sem þær hafa upphaflega verið byggðar við stáliðjuverin, sem staðsett eru á hinum gömlu kolanámusvæðum, eins og t. d. í Ruhrhéraði í Þýskalandi. Staðsetningarhagkvæmni slíkra verksmiðja hefur breyst mjög til hins verra á síðustu áratugum, m. a. vegna hækkandi orkuverðs og nýrra hráefnalinda.

Í þriðja lagi er fyrirsjáanlegt, að margar gamlar verksmiðjur þarf að leggja niður vegna mengunar. Á þetta við um verksmiðjur, sem byggðar voru án nokkurra

mengunarvarna, en erfitt er að koma þeim við á hagkvæman hátt í slíkum verksmiðjum og kostnaðurinn við breytingarnar svo hár, að hann er ekki réttlætunlegur. Er þá hagkvæmara að reisa alveg nýja verksmiðju, þar sem gert er ráð fyrir nútíma mengunarvörnum strax frá upphafi, og flytja framleiðsluna til um leið í samræmi við breytta staðsetningarhagkvæmni. Um kostnað við breytingar, sem hér um ræðir, má nefna dæmi frá járnblendiráðstefnu í Lillehammer í Noregi í október s. l. Þar var upplýst af hálfu sambands járnblendiframleiðenda í Noregi, að lögfesting nýrra reglna um mengunarvarnir, sem á döfinni eru í Noregi, mundi kosta norska járnblendiiðnaðinn 400 millj. norskra í fjárfestingu. Samsvarar þetta um 8,5 milljörðum íslenskra króna.

Tvær aðrar ástæður réðu því einnig, að járnblendiiðnaður varð fyrir valinu sem næsti áfangi í uppbyggingu orkufreks iðnaðar hér á landi.

Í fyrsta lagi er þjóðhagslega æskilegt að auka fjölbreytni í orkufrekum iðnaði íslendinga, þannig að ekki sé eingöngu byggt á álframleiðslu.

Í öðru lagi eru orkueftirspurnarkröfur járnblendiiðnaðar ekki eins strangar og áliðnaðar, þannig að hann getur að talsverðu leyti nýtt afgangorku, sem fyrir hendi er í orkuveitukerfinu, en það getur áliðnaður ekki nema að mjög litlu leyti. Er því hagstætt fyrir raforkuferfið að geta selt samhliða orku til beggja þessara framleiðslugreina.

Nefndin hefur átt viðræður við ýmis fyrirtæki, sem áhuga hafa sýnt á því að setja upp járnblendiiðnað hér á landi. Þessi fyrirtæki framleiða ýmsar tegundir járnblendis, svo sem ferrosilikon, ferromangan, ferrokróm og silikonmangan. Ekki er þörf á að rekja hér viðræður við þessi fyrirtæki, en niðurstaðan varð sú, að nefndin taldi hagkvæmast á þessu stigi, að byggð yrði verksmiðja til framleiðslu á ferrosilikon í samvinnu við Union Carbide Corporation og með eignarhlutdeild þess.

Ferrosilikon.

Ferrosilikon er, eins og áður var getið, notað við stálframleiðslu. Einnig er ferrosilikon mikið notað af járnsteypum. Notkun silikons við stálframleiðslu er tvenns konar. Annars vegar er það notað sem íblöndunarefni í stálplötur, sem notaðar eru í segulrásum með riðstraum svo sem í spennum og rafhreyflum. Silikonið eykur viðnám stálsins gegn flökkustráumum og dregur stórlega úr segultregðu þess, en notkunin takmarkast helst af því að stálið verður stökkt. Hins vegar, og sú er aðalnotkun ferrosilikons, er það notað sem hreinsunarefni í málminn. Silikonið bindst auðveldlega súrefni svo og ýmsum óæskilegum óhreinindum í stáli. Það myndar frauð, sem flýtur upp, en eftir verður hreinna stál. Notkun silikons í járnsteypu kemur í veg fyrir, að steypujárnshlutirnir verði stökkir í kælingu.

Ekki eru til nákvæmar tölur um heimsframleiðsluna, en áætlað er, að ferrosilikonnotkun í heiminum hafi verið um 3 milljónir tonna árið 1972 og hafi aukist síðan. Ferrosilikon er framleitt í ýmsum gæðaflokkum, eftir því til hvers á að nota það, og í mismunandi blöndunarhlutföllum milli járn og silikons. Til dæmis er nær eingöngu notað 50% ferrosilikon við stálframleiðslu í Bandaríkjunum, en aftur á móti 75% ferrosilikon í Evrópu. Gert er ráð fyrir, að aðalmarkaður hinnar íslensku verksmiðju verði í Evrópu. Varlega áætlað er talið, að notkun á 75% ferrosilikoni við stálframleiðslu og járnsteypu í Vestur-Evrópu hafi numið um 470 þús. tonnum árið 1973. Gert er ráð fyrir, að notkun í stálframleiðslu vaxi um rúm 5% á ári á meginlandinu, en heldur minna í Bretlandi. Notkun í járnsteypum er talin vaxa um 2% á meginlandinu, en 1% í Bretlandi. Þannig er gert ráð fyrir, að árið 1977, sem yrði fyrsta starfsár hinnar íslensku verksmiðju, verði markaðurinn í Vestur-Evrópu um 542 þús. tonn. Verð á ferrosilikoni hefur nokkuð sveiflast til á undanförunum árum eins og eðlilegt er með vöru, sem háð er stálframleiðslu. Síðan 1970 hefur verðið verið á uppleið. Á árunum 1971 og 1972 var það stöðugt og þá nokkru

hærra en verðið 1970, en hækkaði síðan verulega á árinu 1973. Á árinu 1974 hækkaði verðið enn til mikilla muna, enda hefur verið mikill skortur á ferrosílikon í heiminum, en þó alveg sérstaklega í Vestur-Evrópu. Þess má geta hér, að frést hefur af söllum á því ári, þar sem verð á tonn var meira en 1650 dollarar, en það er rúmlega þrefalt það verð, sem gert er ráð fyrir í hagkvæmnisathugun verksmiðjunnar við Grundartanga. Þetta er að vísu undantekning, en sýnir það ástand, sem verið hefur á markaðnum. Á hinn bóginn er ljóst, að ferrosílikon er í flokki þeirra vara, sem væntanlega munu haldast í háu verði vegna þess, hve framleiðslukostnaður þeirra er háður hinu hækkaði orkuverði og auknum tilkostnaði, sem leiðir af því, að verksmiðjur í starfrækslu í Evrópu verða að taka upp fullkomnar mengunarvarnir.

Union Carbide Corporation og viðræður við það.

Union Carbide Corporation var stofnað í Bandaríkjunum 1917 með samruna fimm fyrirtækja, sem framleiddu hinar ólíkustu vörur, en voru nátengd um markaði og rannsóknir. Voru þau hvert um sig brautryðjendur á sínu sviði. Tvö þessara fyrirtækja hófu starfsemi sína fyrir aldamót og var hið elsta þeirra stofnað árið 1886. Öll voru fyrirtækin stofnuð til að nýta nýjar uppfinningar á sviði efna- og málmíðnaðar, og má t.d. nefna, að árið 1890 framleiddi eitt fyrirtækjanna fyrstu þurraflöðu í heiminum. Æ síðan hefur fyrirtækið varið miklu fé til rannsókna og þróunar uppgötvana á markaðshæft stig. Fyrirtækið hefur oft fengið viðurkenningar og verðlaun fyrir vísindalegt gildi uppgötvana og uppfinninga, sem gerðar hafa verið á rannsóknastofum þess. Árið 1973 varði fyrirtækið tæplega 77 millj. íollara til rannsókna og þróunar eða sem samsvarar tæplega 2% af sölutekjum.

Í dag rekur fyrirtækið um 500 verksmiðjur, námur, sölufyrirtæki og rannsóknastofur í yfir 30 löndum. Hluthafar eru um það bil 189 þúsund talsins og hlutabréf eru skráð víða utan Bandaríkjanna. Aðalstöðvar eru í New York í Bandaríkjunum, en Union Carbide Europe Inc. hefur aðsetur sitt í Genf í Sviss.

Mikilvægustu greinar starfseminnar eru efnaiðnaður, plast, málmblendi og málmur, gastegundir til iðnaðarnota, málsuðu og -skurðar, kolefni og grafit og geislavirk efni. Auk þess framleiðir fyrirtækið og selur ýmsar neytendavörur undir sérstökum vörumerkjum, svo sem Prestone frostlög, Eveready rafhlöður og Sevin skordýraeitur.

Árið 1973 nam heildarsala Union Carbide um það bil 4 milljörðum dala, sem skiptist þannig í grófum dráttum:

Efnaiðnaður og plast	U.S.\$ 1 674 milljónir
Málmur, kolefni, iðnaðargas o. fl.	U.S.\$ 1 424 milljónir
Ýmsar neytendavörur	U.S.\$ 841 milljón

Samtals U.S.\$ 3 939 milljónir

Hreinar tekjur fyrirtækisins námu U.S.\$ 290.9 milljónum árið 1973, og greiddur var arður, sem nam U.S.\$ 126.1 milljón. Á sama ári var fjárfest fyrir U.S.\$ 308 milljónir og þar af U.S.\$ 19 milljónir í fyrirtækjum, þar sem eignarhluti Union Carbide er 50% eða minna.

Fjöldi starfsmanna var í árslok 1973 um það bil 110 þúsund manns. Þar af störfuðu 55 þúsund í Bandaríkjunum og 55 þúsund í öðrum löndum. Þar fyrir utan störfuðu 14 þúsund starfsmenn við kjarnorkuver, sem Union Carbide rekur fyrir hönd Bandaríkjustjórnar og 6 þúsund í fyrirtækjum, sem Union Carbide á að hálfu leyti eða minna.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Með grein þessari er heimilað að stofna hlutafélag með þátttöku ríkisins í þeim tilgangi, sem um getur. Tvímælalaust þykir, að þetta félagsform sé heppilegast um það fyrirtæki, sem félaginu er ætlað að reka, með hliðsjón af fyrirhugaðri erlendri hlutdeild að fyrirtækinu og aðstöðu þess yfirleitt.

Tilgangur félagsins verður að stunda framleiðslu og sölu á 75% ferrosilikoni og skyldan atvinnurekstur frá verksmiðju, er það reisir og rekur að Grundartanga í Hvalfirði.

Um 2. gr.

Fyrir liggur, að dómi ríkisstjórnarinnar, að grundvöllur sé til samvinnu um stofnun og starfsemi hins fyrirhugaða hlutafélags við fyrirtækið Union Carbide Corporation og dótturfélög þess. Er 2. og 6. gr. frv. ætlað að staðfesta heimild til handa ríkisstjórninni um að ganga til slíkrar samvinnu við þennan aðila á grundvelli aðalsamnings þess, sem fylgir með frumvarpi þessu, og annarra skjala, sem kynnt verða fyrir Alþingi. Iðjuver hlutafélagsins verður að teljast æskilegt fyrirtæki almennt séð, eftir þeim athugunum, sem fram hafa farið á arðsemi þess og þjóðhagslegu gildi. Má því segja, að heimildin þurfi ekki að vera einhliða bundin við þessa samvinnu, þótt hún sé tvímælalaust sá kostur, sem stefna ber að. Auk þess geta breytingar orðið á aðild að félaginu, þegar fram í sækir. eru ákvæði 2. gr. orðuð í samræmi við þessi sjónarmið.

Í síðari málslið 2. gr. er jafnframt kveðið svo á, að ríkissjóður skuli jafnan eiga meirihluta hlutafjár í félaginu og hafa meirihlutaaðstöðu í stjórn þess, nema samþykki Alþingis komi til. Í samningum ríkisstjórnarinnar við Union Carbide Corporation er miðað við, að ríkið leggi fram 55% af stofnhlutafé félagsins, sbr. 3. gr., og njóti aðstöðu í stjórn félagsins í hlutfalli við það framlag.

Um 3. gr.

Gert er ráð fyrir, að hlutafé félagsins verði alls um kr. 2860 millj., eða jafnvirði 24 millj. Bandaríkjadollara. Er heimild 1. tölul. fyrir hlutafjárframlagi ríkissjóðs ákveðin í samræmi við þetta. Hlutaféð verður endanlega ákveðið í íslenskum krónum, en hins vegar kemur til álita, að ógreidd hlutafjárloforð verði háð gengisákvæðum, m. a. með tilliti til erlends kostnaðar við byggingu verksmiðju félagsins.

Með ákvæðum 2.—5. tölul. eru ríkisstjórninni veittar heimildir til þess að tryggja, að hlutafélagið eigi kost á þeirri aðstöðu um jarðnæði, höfn og annað, sem á þarf að halda vegna verksmiðju þess. Miðað er við, að heimildir til fjáröflunar vegna framkvæmda í þessum efnum verði afgreiddar síðar af hálfu Alþingis, eftir því sem nauðsyn krefur, og fjáröflun í hverju tilviki hagað með tilliti til þess, sem venjulegt er á hverju sviði.

Um 4. gr.

Eðlilegt þykir með tilliti til aðildar ríkisins að hlutafélaginu og annarra aðstæðna, að ekki séu lagðar hömlur á tölu stofnenda eða hluthafa í félaginu, né heldur á rétt hluthafa til að neyta atkvæðisréttar fyrir allt hlutafé sitt. Á sama hátt er eðlilegt að heimila frávik frá þeim ákvæðum hlutafélagalaga, er fjalla um persónu stofnenda og þjóðerni.

Vegna aðildar ríkissjóðs og hinnar miklu fjárþarfar hlutafélagsins þykir einnig eðlilegt, að ekki verði greidd stimpilgjöld af hlutabréfum þess.

Um 5. gr.

Ákvæði 1. málsg. um skipan stjórnar hlutafélagsins eru í samræmi við það, sem almennt tíðkast í hlutafélögum hér á landi. Ákvæði 2. og 3. málsg. eru ætluð til að heimila eðlilega skipun fulltrúa í stjórn félagsins af hendi þeirra ópersónulegu aðila, ríkissjóðs og annarra, sem hlut eiga í félaginu.

Um 6. gr.

Með grein þessari er ríkisstjórninni heimilað að gera sérstaka samninga innan ramma laganna við þá aðila, sem hún kveður til samstarfs um hlutafélagið samkvæmt 2. gr., og er þá fyrst og fremst átt við Union Carbide Corporation og dótturfélög þess, sem fyrr segir. Má þar kveða á um þær skuldbindingar af hálfu ríkisins og aðilanna, sem hin fyrirhugaða samvinna gefur tilefni til, og þá einnig um framkvæmd ákvæða 7.—9. gr. frv., eftir því sem á þarf að halda, en þau lúta að stöðu hlutafélagsins og erlendra samstarfsaðila í skattalegu tilliti og tollamálum járnblendiverksmiðjunnar. Jafnframt er ríkisstjórninni falið að ákveða gildistíma þessara síðastnefndu ákvæða gagnvart hlutaðeigandi aðilum. Er við það miðað, að hann verði ekki skenmri en gildistími þeirra samninga, sem gerðir eru við samstarfsaðila ríkisstjórnarinnar við stofnun hlutafélagsins í öndverðu. Í því sambandi er þess að geta, að hinum fyrirhuguðu samningum við Union Carbide um tækniþjónustu í þágu járnblendiverksmiðjunnar og söluumboð fyrir hlutafélagið er ætlað að gilda í 15 ár frá því, er verksmiðjan byrjar reglubundna framleiðslu, sbr. 4. málsg. 18. gr. í hinum framlögðu drögum að aðalsamningi.

Þær skuldbindingar, sem ráðgerðar eru varðandi samvinnuna við Union Carbide, koma fram í meginatriðum í meðfylgjandi drögum að aðalsamningi milli ríkisstjórnarinnar og fyrirtækisins. Í drögunum er við það miðað, að ákvæði 7.—9. gr. frv. verði lögfest eins og þau liggja fyrir og þarfnist ekki sérstakrar skýringar. Verði þau ekki tekin upp í samninginn eða skýrð þar frekar að svo komnu. Samkvæmt 2. málsg. 6. gr. yrði aðalsamningurinn birtur með auglýsingu í B-deild Stjórnartíðinda að undirskrift lokinni.

Í 1. málsg. 18. gr. aðalsamningsins eru taldir þeir aðrir samningar, sem frá þarf að ganga til að koma hlutafélaginu og starfsemi þess á fót. Eru það þeir samningar, sem félagið mun gera um orkukaup, hafnaraðstöðu og lóð, tækniþjónustu og markaðsöflun, við aðila þá, sem hlut eiga að máli í hverju tilviki, og verða þeir háðir samþykki ríkisstjórnarinnar, sbr. 4. gr. aðalsamningsins. Jafnframt er um að ræða stofnsamning hlutafélagsins og samþykktir fyrir það. Er undirstöðuatriðum þessara gagna lýst í 2. og 3. gr. aðalsamningsins.

Um 7. gr.

Samkvæmt þessari grein verður það aðalreglan um hið fyrirhugaða verksmiðjufélag, að það greiði alla almenna skatta og skyldur hér á landi, eftir þeim reglum, sem um þær gilda samkvæmt lögum á hverjum tíma, eins og nánar segir í 1. málsg. Eru önnur ákvæði greinarinnar miðuð við þetta undirstöðuatriði.

Í 2. málsg. felst nánari árétting gagnvart félaginu á efni 1. málsg., þ. e. í formi fyrirheits þess efnis, að félaginu verði ekki mismunað í skattalegu tilliti miðað við önnur íslensk fyrirtæki, sem hliðstæð mega teljast. Skuli það hafa sama rétt og þessir aðilar við framtíðarbreytingar á skattareglum í landinu, þannig að því verði ekki synjað um hagræði, sem þeir njóta, né íþyngt með álögum, sem þeir eru lausir við. Þetta fyrirheit skapar félaginu ekki sérstök forréttindi meðal fyrirtækja hér á landi, þar sem það er að jafnaði talið til grundvallaratriða um lögmæti skattareglna yfirleitt, að þær gangi jafnt yfir alla, sem sambærilega aðstöðu hafa.

Í 3. málsg. er síðan að finna bein ákvæði um tilhögun á skattlagningu hlutafélagsins í nokkrum afmörkuðum efnunum. Er þar aðallega um að ræða lögfestingu gagnvart félaginu á því fyrirkomulagi, sem nú gildir almennt á viðkomandi sviðum, fremur en raunveruleg frávik frá gildandi lögum. Er ákvæðunum ætlað að gilda án tillits til breytinga, sem verða kunna á almennum lögum um þessi efni á gildistíma þeirra. Heimildir þær, sem málsgreinin nær til, eru settar fram í 1.—4. tölulíð, og eru þessar:

1. Félaginu verður tryggð heimild til að halda skattfrjálsan varasjóð eftir þeim reglum, sem nú gilda í því tilliti, þ. e. að leggja til hliðar allt að $\frac{1}{4}$ hluta af hreinum tekjum sínum á ári hverju sem frádráttarbært varasjóðsframlag. Þessi

- frádráttarregla hefur verið hér í lögum svo áratugum skiptir, sem almenn heimild fyrir öll hlutafélög og fleiri aðila. Er ekki ástæða til að ætla, að hún verði felld niður í náninni framtíð. Ef heimildin yrði rýmkuð í framtíðinni, mundi félagið eiga að geta notið góðs af því, sbr. 2. málsg.
2. Félaginu verður tryggð heimild til að draga frá hreinum tekjum sínum á ári hverju útborgaðan arð sem svarar allt að 10% af nafnverði hlutafjár þess á þeim tíma, þ. e. sama heimild og nú gildir fyrir öll hlutafélög samkvæmt tekju-skattslögum. Þessi heimild hefur verið í lögum sem almenn regla frá árinu 1962, og er þess ekki að vænta, að hún verði felld niður í náninni framtíð. Gagnvart verksmiðjufélaginu er hin almenna regla rýmkuð þannig, að því er heimilað að njóta frádráttarins allt að nefndum 10%, þótt hin umræddi hluti af tekjum þess sé ekki borgaður út sem arður á sama ári, heldur lagður til hliðar í sjóð til síðari arðsúthlutunar (arðsvarasjóð eða arðjöfnunarsjóð), er á meðan megi nota til fjárfestingar og rekstursþarfa almennt. Ljóst er, að það mun oft verða félaginu til verulegra hagsbóta, ef hluthafar þess eru reiðubúnir til að láta það halda tekjuafgangi sínum kyrrum í stað þess að krefjast viðstöðulausrar útborgunar hans. Á þessi rýmkuð frádráttarreglunnar að stuðla að því, að svo geti orðið, og gera þennan kost aðgengilegri fyrir hluthafana. Er það þeim mun meira sanngirnismál fyrir þá sök, að við útborgun á tekjunum mundi mikill hluti þeirra ekki aðeins hverfa úr höndum félagsins, heldur væntanlega einnig út úr landinu.
 3. Félaginu verður tryggð heimild til útgáfu jöfnunarhlutabréfa án skattskyldu fyrir hluthafa eftir þeim reglum, sem nú gilda um það efni. Þessar reglur hafa verið í gildi frá 1962 að undirstöðu til og munu eflaust haldast, enda til þess ætlaðar að draga úr misræmi í sköttun milli hlutafélaga og annarra eignarforma. Er ekki ástæða til að ætla, að þessi heimild muni skapa hlutafélaginu neina sérstöðu.
 4. Eðlilegt þykir, að hlutafélagið greiði landsútsvar fremur en venjulegt aðstöðugjald, með tilliti til atvinnu þess og eignaraðildar og aðstæðna á fyrirhuguðu verksmiðjustæði. Eru ákvæði þess efnis í 4. tölulið, sem jafnframt kveður á um gjaldstofn landsútsvarsins og hámarksgjaldhæð. Verður gjaldstofninn hinn sami og núverandi gjaldstofn aðstöðugjalds.

Um 8. gr.

Hér er fjallað um skattskyldu erlendra aðila, sem ríkisstjórnin kveður til samvinnu um verksmiðjufélagið og eiga hlut í því eða láta því í té tæknilega aðstoð við sölu á afurðum þess. Hinir fyrirhuguðu samningar við Union Carbide Corporation gera ráð fyrir því, að það félag eignist hlut í verksmiðjufélaginu og veiti því jafnframt reglubundna tæknilega aðstoð samkvæmt sérstökum samningi þar um, gegn fastri árlegri þóknun. Jafnframt hafi dótturfélög þess í Evrópu, eitt eða fleiri, milligöngu um sölu á framleiðsluvöru verksmiðjufélagsins sem einkaumboðsmenn, einnig samkvæmt sérstökum samningi og gegn umboðslaunum, sem þar eru tiltekin. Eðlilegt þykir að láta skattalega meðferð þessara aðila og tekna þeirra af umræddri aðild að starfsemi verksmiðjufélagsins ráðast eftir venjulegum tvísköttunar-ákvæðum af því tagi, sem Íslendingar hafa samið um við aðrar þjóðir og jafngilda þannig íslenskum lögum á því sviði, sem viðkomandi samningar ná til. Eru aðilarnir reiðubúnir til að fallast á þetta fyrir sitt leyti.

Þeir tvísköttunarsamningar, sem Íslendingar hafa gert til þessa og nú eru í gildi, eru við Norðurlöndin og V-Þýskaland. Fullkomin drög að samningi við Bandaríkin liggja fyrir frá árinu 1973, og eru líkur til, að sá samningur muni fást staðfestur af hálfu Bandaríkjaþings á þessu ári. Samningur við Sviss er í undirbúningi, en líklegt er, að gerð hans taki nokkurn tíma. Drög að samningi við Bretland eru til frá fyrri tíð, en óvíst er, hvort eða hvenær hreyfing muni komast á um að ljúka

þeirri samningsgerð. Miðað við það, sem gerst hefur í þessum efnunum í nágrenna- löndum okkar á undanförunum áratugum, má búast við, að tvísköttunarsamningum okkar fari mjög fjölgandi á komandi árum, ef við erum reiðubúnir til slíkrar samningsgerðar. Væri sú þróun til þess fallin að stuðla að sjálfkrafa úrlausn þeirra málfna, sem um ræðir í þessari grein frv.

Í upphafsákvæðum 8. gr. er svo fyrir mælt, að farið skuli hér eftir ofangreindum drögum að tvísköttunarsamningi við Bandaríkin. Í 1. og 2. tölul. er síðan gerð nánari grein fyrir því, sem felast mun í þeirri tilhögun, og slegið föstum nokkrum atriðum, sem valkvæð eru í samningsdrögum. Þannig segir í upphafi 1. tölul., að tekjuskattur af arði hinna erlendu hluthafa í verksmiðjufélaginu skuli vera 5%, en í bandaríska samningnum er þessi tala tilgreind sem hámark. Gerir frv. ráð fyrir því, að þessi hundraðstala gildi, nema lög eða milliríkjasamningar kveði á um lægra gjald. Á þetta síðasttalda mundi t. d. geta reynt, ef fyrirtæki frá Danmörku eða Svíþjóð eignaðist hlut í félaginu, þar sem arður til þess ætti að vera skattlaus á Íslandi samkv. ákvæðum núverandi tvísköttunarsamninga við þau lönd.

Í niðurlagi 1. tölul. er síðan áréttað til skýringar, að skattreglan um útborgaðan arð eigi einnig við um greiðslur í öðru formi út á hlutabréfin. Er það í samræmi við eðli málsins og meginstefnu skattalaga hér á landi.

Loks er því slegið föstu í 2. tölul., að hinir erlendu hluthafar og þjónustuaðilar skuli ekki taldir hafa fasta starfsstöð á Íslandi vegna tengsla sinna við hlutafélagið. Er þetta í samræmi við eðli málsins og til áréttingar ákvæðum tvísköttunarsamningsins um sama efni. Jafnframt segir, að greiðslur til aðilanna í formi þjónustugjalda o. s. frv. skuli ekki háðar sköttun á Íslandi. Leiðir það af hinu fyrra samkv. ákvæðum tvísköttunarsamningsins.

Um 9. gr.

Þar sem verksmiðjufélaginu er ætlað að stunda útflutningsframleiðslu, sem byggð er á hagnýtingu raforku úr fallvötnum landsins, þykir eðlilegt að láta fyrirtækið njóta svipaðrar aðstöðu varðandi aðflutningsgjöld, tolla og söluskatt og þau fyrirtæki, sem stofnuð hafa verið á hliðstæðum grundvelli til frumvinnslu náttúruauðæfa, s. s. virkjanir, kísilgúrverksmiðja og þörungavinnsla, sbr. og hinar almennu heimildir tollskrárlaga varðandi útflutningsframleiðslu í sjávarútvegi. Fjalla ákvæði 9. gr. um þetta efni. Er við það miðað í 1. málsg., að felld verði niður aðflutningsgjöld á byggingarefni, vélum og búnaði og öðrum fjárfestingarvörum til járnblendiverksmiðjunnar, og muni það m. a. taka til sérhæfðra vinnuvéla, sem á þarf að halda við byggingu hennar og rekstur. Í 2. málsg. eru síðan ákvæði um hráefni og aðrar framleiðslunauðsynjar verksmiðjunnar, svo og framleiðsluvöru hennar, sem ekki væri háð neinum gjöldum af þessu tagi eftir gildandi lögum.

Um 10. gr.

Hér ræðir nánar um höfnina við Grundartanga, sem byggja þarf við tilkomu járnblendiverksmiðjunnar. Er lagt til, að hún verði í eigu sérstaks hafnarsjóðs, sem sveitarfélög í nágrenninu stofni til á grundvelli hafnalaga. Með þessu er stefnt í svipaða átt og á var bent í tillögum nefndar þeirrar, er samgönguráðuneytið skipaði á árinu 1973 til að kanna hafnarmálið.

Í sambandi við höfnina verður það undirstöðuatriði, að aðilar þeir, er hana byggja, takist á hendur að gera það svo tímanlega, að hún verði tiltæk fyrir verksmiðjuna, þegar framleiðslustarfsemi hefst, og jafnframt að tryggja verksmiðjufélaginu frambúðarafnot af höfninni með viðunandi kjörum. Í viðræðum við Union Carbide Corporation og rekstraráætlun fyrir verksmiðjuna hefur verið við það miðað, að greitt yrði fyrir afnotin með venjulegum hafnargjöldum, er séu ekki hærri en um yrði að ræða í Reykjavíkurhöfn.

Í 4. tölul. 3. gr. frv. felst heimild handa ríkissjóði til að kaupa og eiga jarðnaði það, sem á þarf að halda fyrir járnblendiverksmiðjuna. Með 2. málsg. 10. gr. er ríkisstjórninni heimilað að ákveða í þess stað, að hinn fyrirhugaði hafnarsjóður verði jafnframt eigandi að verksmiðjulóðinni, ef henta þykir.

Um 11. gr.

Stefnt er að því að vernda umhverfi járnblendiverksmiðjunnar fyrir röskun af hennar völdum, eins og fram kemur í þessari grein frv. Eru hér og í aðalsamningnum við Union Carbide sett skýr ákvæði þess efnis, að hönnun verksmiðjunnar, bygging og rekstur skuli í öllu vera í samræmi við nágildandi og síðari lög og reglugerðir á Íslandi varðandi mengunarvarnir og öryggi, heilbrigði og hreinlæti á vinnustað, og þá staðla, sem settir eru samkvæmt þessum lögum og reglugerðum.

Um 12. og 13. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Fylgiskjal I.

Viðræðunefnd um orkufrekan iðnað:

Skýrsla til ríkisstjórnarinnar um járnblendiverksmiðju í Hvalfirði.

23. nóvember 1974.

I. INNGANGUR

Viðræðunefnd um orkufrekan iðnað hefur síðan 1971 haft með höndum viðræður og samningagerð við erlenda aðila um þátttöku í uppbyggingu orkufreks iðnaðar.

Með skýrslu dags. 20. febrúar s. l. sendi viðræðunefndin þáverandi ríkisstjórn til endanlegrar meðferðar og ákvörðunar um frekari framgang, lokadrög að öllum helstu samningum, sem vörðuðu byggingu ferrosilikonbræðslu í Hvalfirði, í samvinnu við Union Carbide Corporation í New York. Einnig fylgdu skýrslunni drög að heimildarlöggjöf, sem setja hefði þurft um byggingu verksmiðjunnar hér á landi, sem samín höfðu verið í samræmi við þá meginstefnu, sem þáverandi ríkisstjórn hafði markað í máli þessu. Ennfremur hafði málið á undirbúningsstigi verið kynnt þingmannanefnd, sem í áttu sæti fulltrúar frá öllum þingflokkum á Alþingi og var ofangreind skýrsla einnig send þingflokkunum.

Eins og kunnugt er, urðu ýmsar ástæður því valdandi, að málið fékk ekki fullnaðar meðferð fyrr á þessu ári. Undanfarið hafa farið fram viðræður á ný við fulltrúa Union Carbide, þar sem teknar hafa verið til athugunar ýmsar breytingar á ofangreindum samningsdrögum, sem nauðsynlegar hafa orðið vegna verðlags- hækkana og annarra breyttra viðhorfa.

Hér á eftir vill viðræðunefndin, í stuttu máli, gera grein fyrir helstu atriðum málsins, eins og þau nú standa og um leið er getið breytinga, sem orðið hafa á samningsdrögum frá því að nefndin sendi skýrslu sína í febrúar s.l.

II. VERKSMIÐJAN

a. Stofnkostnaður.

Stofnkostnaður verksmiðjunnar hefur verið áætlaður að nýju af Union Carbide og ráðunautum þeirra, Canadian Bechtel and Company í Montreal. Áætlunin stendur nú í \$ 68 milljónum og sundurliðast þannig:

Efni	\$ 26 367 000
Vinna	13 095 000
	<hr/>
Frumkostnaður	\$ 39 462 000

Vátrygging og flutningur	1 500 000
Vinnubúðir og fæðiskostnaður	2 804 000
Byggingareftirlit	1 727 000
Verðhækkningar á byggingartíma	7 300 000
Verkfræðipjónusta	8 707 000
Ófyrirséð	6 500 000
	<hr/>

Byggingarkostnaður \$ 68 000 000

Við þetta bætist tæknipóknun í formi hlutabréfa að verðmæti \$ 3.2 millj. og greiddir vextir á byggingartíma um \$ 8.2 milljónir.

Rétt er að benda á, að verkfræðipjónustan er áætluð af Bechtel á grundvelli, sem er allfrábrugðinn þeim, sem tíðkast á Íslandi, og telja verkfræðilegir ráðunautar nefndarinnar tölur óeðlilega háar. Hinsvegar þótti ekki ráðlegt að áætla hana lægri á þessu stigi málsins, á meðan ekki væri vitað, hver veitti þessa þjónustu.

Áætlunin er í grundvallaratriðum varkár og líkur til að hún lækki, þegar endanleg hönnun hefur verið gerð, en hækki ekki. Frumkostnaður er nú líðlega tvöfalt hærrí en áætlað var miðað við verðlag vorið og sumarið 1973, og er það ekki ólíkt verðhækkun á stáli á þessu tímabili. Byggingarkostnaðurinn í heild hefur hinsvegar hækkað um tæp 150%, og er það svipuð hlutfallshækkun og orðið hefur á söluverði framleiðslunnar.

Tæknipóknunin, sem að ofan greinir, er greiðsla til Union Carbide fyrir viðtæka þekkingu, sem m. a. nær yfir alla almenna og sérstaka þekkingu og reynslu Union Carbide ásamt rétti til hagnýtingar einkaleyfa við byggingu verksmiðjunnar og framleiðslu ferrosilíkons, þar með talin hönnun bræðsluofna og rafskauta, tölvustýring og önnur tækni, sem eykur bæði nýtni verksmiðjunnar og gæði framleiðslunnar, svo og þjálfun starfsmanna.

Helstu einkennistöður og hönnunarforsendur fyrirhugaðrar verksmiðju.

Ofnstærð, hvor ofn	30 MW mest
Meðalálág í starfi	26.5 MW hvor ofn
Önnur verksmiðjunotkun	8 MW
Árlegur starfstími ofna	8000 stundir
Orkuþörf á hvert tonn framleiðslu	8835 kwh
+ hjálparnotkun	1500 —
Ársframleiðsla tveggja ofna	47000 tonn

Hráefnapörf á hvert tonn framleiðslu.

Kvarts		1.69 tonn
Brotajárn		0.275 —
Kol		1.077 —
Spænir		0.255 —
Rafskaut		0.083 —
	Samtals	3.38 tonn
Flutningsþörf að og frá		206000 tonn/ár
Fjárfesting án vaxta á byggingartíma		\$ 71 200 000
Rekstursfé		\$ 6 800 000
Eigið fjármagn (hlutafé)		\$ 24 000 000
Hlutur Íslands	55% =	\$ 13 200 000
Hlutur Union Carbide	45% =	\$ 10 800 000
Starfsmannafjöldi		114
þar af í verksmiðju		87
og á skrifstofu		27
Árlegur kostnaður		\$ 1 645 000

b. Rekstur.

Rekstrar- og greiðsluáætlun ásamt áætluðum efnahagsreikningum fyrstu 16 ára hefur verið gerð og eru niðurstöður meðalára þriggja tímabila þessarar í þúsundum dala:

	1978—82	1983—87	1988—93
Söluverðmæti	28 711	29 284	29 284
Verksmiðjukostnaður	13 213	13 328	13 328
Þjónustugjöld	1 938	1 981	1 981
Ýmsir skattar og útsvör	257	293	215
Hafnar- og lóðagjöld	93	94	94
Framleiðslukostnaður samtals	15 501	15 696	15 618
Rekstrartekjur	13 210	13 588	13 666
Afskriftir	4 763	4 763	3 970
Vaxtagjöld	4 987	2 683	610
Hagnaður fyrir tekjuskatt	3 460	6 142	9 086
Tekjuskattur	426	1 503	2 685
Hreinn hagnaður	3 034	4 639	6 401
Arður til útborgunar	2 769	3 704	4 730
55% Ísland	1 523	2 037	2 602
45% Union Carbide	1 246	1 667	2 183

Meðalárðsemi fjárfestingarinnar fyrir skatta¹⁾ verður samkvæmt þessu 17.4% en þá er ekki tekið tillit til áhrifa sjóðsmyndunar og vaxtatekna á arðsemina. Áætlað er að sjóðseign fyrirtækisins verði rúmlega 47 milljónir dala í árslok 1993. Sjóðsmyndunin byggist annarsvegar á myndun varasjóðs skv. hlutafjárlogum, en jafnframt er ógreiddur tekjuskattur og arður síðasta árs. Vaxtatekjur af sjóði eru

1) Meðaltal hagnaðar fyrir tekjuskatt og vexti sem hlutfall af meðalbókfærðum fasta- og rekstursfjármunum í ársbyrjun.

áætlaðar 1 080 þúsund dalir á ári að meðaltali. Ekki hefur verið tekið tillit til þeirra í töflunni hér að ofan, en þær hafa áhrif til hækkunar hagnaðar og tekjuskatts, sérstaklega á seinni árum áætlunarinnar.

Sambærileg meðalarðsemi var 10.3% í áætlun þeirri, sem lá til grundvallar skýrslu nefndarinnar í febrúar s. l., þannig að hér er um verulega hækkun á meðalarðsemi að ræða. Á hinn bóginn er rétt að geta þess, að á þeim tíma, sem liðið hefur síðan fyrri áætlun var gerð, hafa rekstrar- og greiðsluáætlanir verið endurskoðaðar og forsendum breytti, þannig að hér er ekki í reynd um hliðstæðar tölur að ræða.

Við gerð hinnar nýju rekstrar- og greiðsluáætlunar var, auk þess að tekið var tillit til verðbreytinga, sem orðið hafa á tímanum, breytt verulega grundvelli áætlana að því leyti, að nú eru áætlanirnar byggðar á áætluðu verðlagi ársins 1977 á sama hátt og stofnkostnaður. Verðgrundvöllur kostnaðarins er verðlag í október 1974, en reiknað er með eftirtöldum hækkunum á ári fram til ársins 1977:

Efnisliðir hækka um 7% á ári.

Launaliðir hækka um 10% á ári.

Aðrir liðir hækka um 8.5% á ári.

Áætluð hækkun söluverðs er 7% á ári, en þess ber að geta, að grunnverðlag það sem miðað er við er mun lægra en raunverulegt verðlag í dag.

Rétt er að vekja athygli á breytingu eins liðar, sem rennur til Íslands, en það er tekjuskattur. Í fyrri áætlun var gert ráð fyrir, að meðaltekjuskattsgreiðsla á ári yrði um 300 þús. dalir. Eins og fram kemur hér að ofan er nú áætlað, að meðaltekjuskattsgreiðsla hvers árs verði frá 426 þús. til 2 685 þús. dalir eftir rekstrar-tímabilum. Ef einnig er tekið tillit til vaxtatekna, þá verður meðaltekjuskattsgreiðsla hvers árs 2 058 þús. dalir, þannig að hér er um mjög veigamikla breytingu að ræða, sem einnig endurspeglar þá breyttu afkomu, sem núverandi rekstrar- og greiðslu-áætlun sýnir, en það er mat nefndarinnar og annarra, sem um hafa fjallað, að núverandi áætlun sé mun áreiðanlegri en sú fyrri.

Reiknuð hefur verið innri arðgjöf (afkastavextir) fjárfestingarinnar¹⁾ miðað við ofangreinda rekstrar- og greiðsluáætlun og reyndist hún vera 13.6%. Samskonar útreikningur hefur verið framkvæmdur miðað við 10% hærra grunnsöluverð, sem þó er nokkru lægra en gildandi markaðsverð er í dag, og reyndist innri arðgjöf fjárfestingarinnar þá vera 17.2%.

Ofangreindar niðurstöður sýna, að arðgjöf fjárfestingarinnar virðist liggja á því bili, sem nefndin taldi líklegast í fyrri skýrslu sinni, eða á milli 14 og 20%.

Verður þessi arðgjöf að teljast vel viðunandi, sérstaklega þegar haft er í huga, að hér er um að ræða fjárfestingu, þar sem tæknileg áhætta er svo til engin og sala framleiðslunnar virðist eins vel tryggð og frekast er unnt í þessari framleiðslugrein.

c. Umhverfismál.

Frá upphafi viðræðnanna hefur verið lögð rík áhersla á, að mengun frá verksmiðjunni yrði í algeru lágmarki. Hefur því ætíð verið heitið, og er ljóst, að hugur fylgir þar máli. Hefur rykhreinsun úr reyknum batnað frá því sem áður var talið viðunandi, úr 95 í 99 hundraðshluta ryksins. Jafnframt eru hafnar tilraunir, sem miða að því að ná því ryki, sem sleppur, þegar ofnar eru opnaðir til tæmingar.

Reykurinn frá ofnunum er kældur og síðan dreginn í gegn um pokastiur, sem ná 99 hundraðshlutum ryksins. Sá hluti, sem sleppur, mun tæpast sýnilegur hér, þrátt fyrir hið hreina loft. Hann er hættulaus dýrum og gróðri.

1) Innri arðgjöf sýnir þá vexti, sem fást af ákveðinni fjárfestingu í tiltekinn tíma (áætlunartímabilið), en það svarar til þeirra vaxta, sem fyrirtækið getur greitt, ef tekið er lán fyrir allri fjárfestingunni.

Vitað er, að frá verksmiðjunni koma nálægt 2500 tonn á ári af föstum úrgangsefnum, sem í eru einkum eldfastur steinn, kolabrot, gjall og óhreinn málmur, en ekki er vitað til þess, að í þeim séu hættuleg snefilefni. Komi í ljós, að svo sé, er gengið út frá því, að þau skuli gerð óskaðleg með öllu. Þessi föstu úrgangsefni eru vel nýtanleg sem fyllingarefni, t. d. til vegagerðar.

Mikil áhersla er lögð á öryggi á vinnustað, sem lýsir sér e. t. v. best í því hve langt er gengið í því að gera sem flesta verkþætti vélræna og fjarstýrða.

Viðræðunefndin hefur leitað umsagnar Náttúruverndarráðs um staðarval verksmiðjunnar. Umsögn þess er dagsett 4. júlí 1973, og koma þar ekki fram aðrar athugasemdir en þær, sem sjálfsagðar eru og lúta að frágangi og útliti. Varðandi mengunarmál vísar ráðið til Heilbrigðiseftirlits ríkisins, og fór Baldur Johnsen, forstöðumaður þess, í stutta kynnisförl til Bandaríkjanna til þess að kynna sér þessi mál. Í viðtali við nefndina taldi Baldur ljóst, að Union Carbide gerði mjög miklar kröfur að því er varðar öryggis- og mengunarnámal.

d. Um þjóðhagsleg áhrif.

Ekki hefur enn verið gerð heildarskýrsla um þjóðhagsleg áhrif af rekstri járnblendiverksmiðjunnar. Hinsvegar þykir rétt að gefa til kynna helstu stærðir, sem þar koma til álita. Hér að neðan er gengið út frá niðurstöðutölum meðalára, eins og þær birtast hér að framan.

Árlegar vergar gjaldeyrstekjur af verksmiðjunni eru söluverðmætið, sem er 29.1 millj. dala. Til að fá út hreinar gjaldeyrstekjur þarf að draga frá, annarsvegar beinan erlendan framleiðslukostnað, sem er áætlaður u. þ. b. 9.5 milljónir dala, og erlenda hlutdeild í afskriftum og vaxtagjöldum. Ef gengið er út frá því, að erlenda fjármögnunin kosti samtals 7.1 milljón dala á ári, sem nemur öllum afskriftum og vaxtagjöldum, þá fæst erlendum aðfangakostnaður, sem nemur u. þ. b. 16.6 millj. dala, þannig að eftir standa af vergum gjaldeyrstekjum u. þ. b. 12.5 milljónir dala. Frá þessari upphæð þarf síðan að draga hluta Union Carbide af arði, sem er, ef ekki er tekið tillit til vaxtatekna, u. þ. b. 1.7 milljón dala.

Út frá ofangreindu fást hreinar gjaldeyrstekjur á meðalári, sem nemur 10.8 milljónum dala. Þessar tekjur skiptast í grófum dráttum á eftirtalda 4 liði:

- 1) Orkukaup frá Landsvirkjun.
- 2) Vinnulaun, tekjur skipafélaga og tekjur annarra innlendra þjónustuaðila.
- 3) Tekjuskattur, opinber gjöld, þar með talin lóðar- og hafnargjöld.
- 4) Arður eigenda.

Skiptingin er nokkurn veginn jöfn á ofangreinda 4 höfuðflokka, ef allt tímabilið er skoðað sem heild, en nokkuð mismunandi eftir árum. Þannig veга gjaldeyrstekjur af orkukaupum og vinnulaunum/þjónustu mun þyngra fyrstu árin, en hlutdeild tekjuskatts og arðs hækkar eftir því sem líður á tímabilið.

Á sama hátt eru hreinar gjaldeyrstekjur mismunandi eftir árum og fara hækkanandi eftir því sem líður á tímabilið. Lauslega áætlað verða hreinar gjaldeyrstekjur áráanna 1978—82 sem næst 8.6 milljónir dala á ári að meðaltali, áráanna 1983—87 10.5 milljónir dala, en áráanna 1988—1993 12.8 milljónir dala.

Til merkis um þjóðhaglegt mikilvægi fjárfestingar eru gjarnan reiknaðar út einingartölur um gjaldeyrstekjur. Hér skal tveggja slíkra talna getið. Ef hreinar gjaldeyrstekjur eru umreiknaðar á hvern starfsmann þá fæst hreinn gjaldeyrshagnaður, sem nemur rúmlega 93 þús. dala, eða u. þ. b. 11 milljónum íslenskra króna miðað við núverandi gengi.

Í þessu sambandi verður að benda á, að hér er um verulega fjárfrekan iðnað að ræða, þannig að samanburður við aðra útflutningsatvinnuvegi landsins verður að gerast með mikilli varúð. Á sama hátt fást hreinar gjaldeyrstekjur að upphæð u. þ. b. krónur 2.60 á hverja kwst, sem Landsvirkjun mun selja verksmiðjunni og

sýna báðar þessar einingartölur, að hér er um verulega þjóðhagslega hagkvæmt fyrirtæki að ræða.

Í ofangreindum tölum hefur verið horft framhjá vaxtatekjum, sem áætlaðar eru í meðalári að upphæð tæplega 1.1 milljón dala, enda erfitt að segja um, hvort hér yrði um innlendar eða erlendar tekjur að ræða. Sömuleiðis hefur ekki verið reynt að meta þau þjóðhagslegu áhrif, sem bygging verksmiðjunnar hefur, en ljóst er, að talsverður hluti byggingarkostnaðarins mun verða af innlendum toga spunninn, bæði vinnulaun, hagnaður verktaka, skipafélaga og annarra, þannig að þar einnig myndast verulegar gjaldeyrstekjur.

III. STAÐSETNING

Á vegum viðræðunefndarinnar hafa verið gerðar athuganir á ýmsum stöðum á landinu, þar sem hagkvæmt gæti verið að staðsetja stóriðju af því tagi, sem einkum hefur verið hugsað um. Upphaflega voru athugaðir 7 staðir viðsvegar á landinu, en fljótlega var ljóst, að járnblendiverksmiðja, sem fá ætti raforku frá Sigölduvirkjun, hlyti að verða staðsett suð-vestanlands. Á grundvelli samánburðar-athugana, sem Verkfræðipjónusta dr. Gunnars Sigurðssonar framkvæmdi á 4 stöðum, var komist að þeirri niðurstöðu, að hagkvæmasta staðsetning fyrir bræðsluna yrði við Grundartanga í landi Klafastaða, norðanvert við Hvalfjörð. Í samræmi við niðurstöður ofangreindrar athugunar, sem m. a. fól í sér landmælingar, vatnamælingar, jarðvegskönnun, fyrstu könnun botnlaga á hafnarstæði og byrjunar jarðfræðiathugun, skipaði samgönguráðuneytið 13. september 1973 5 manna nefnd til að vera viðræðunefndinni til ráðuneytis og aðstoðar um eftirfarandi:

- a) Lokarannsóknir og hönnun á hafnarmannvirkjum og um eignarhald þeirra.
- b) Athuganir varðandi kaup á landi og vatnsréttindum.
- c) Skipulag og staðsetningu iðnaðarsvæðis.
- d) Hugsanlegar aðrar framkvæmdir, sem samkvæmt eðli máls snerta verksvið sveitarstjórna beint eða óbeint.
- e) Undirbúning löggjafar, er nauðsynlegt reyndist að selja ef samningar nást, svo sem hugsanlega um stjórn hafnar, ef um landshöfn yrði að ræða eða hlutverk svæðisstofnunar (stjórnar), ef til hennar yrði stofnað í samráði við viðkomandi sveitarfélag og aðila að rekstri fyrirtækisins.

Í samráði við nefndina var haldið áfram frekari rannsóknum við Grundartanga, m. a. lokið við sjómælingar, unnið að landmælingum og tilraunaborunum og jafnframt var Verkfræðipjónusta dr. Gunnars Sigurðssonar falið að vinna að frumhönnun Grundartangahafnar. Frumhönnun er lokið og skilaði Verkfræðipjónustan skýrslu í apríl s. l., þar sem gerðar eru mismunandi tillögur um fyrirkomulag hafnarmannvirkja og sundurliðaðir kostnaðarútreikningar eru fyrir 3 tilvik. Ekki hefur verið endanlega ákveðið um stærð hafnarmannvirkja en allt eftir því hvaða leið valin verður, má búast við, að kostnaðurinn verði á bilinu 200—300 millj. króna á verðlagi í mars s. l.

Ofangreind nefnd ritaði viðræðunefndinni bréf dags. hinn 30. jan. s. l., þar sem fram kom, að mat nefndarinnar væri, að höfnin og iðnaðarsvæðið skyldi eign sveitarfélags eða hugsanlega nærliggjandi sveitarfélaga. Þó er í tillögu nefndarinnar gert ráð fyrir, að ekki verði um hreina sveitarfélagahöfn að ræða, heldur komi ríkið að nokkru leyti inn í og jafnframt er lögð áhersla á, að höfnin verði til afnota fyrir aðra umferð heldur en járnblendiverksmiðjuna, svo sem hugsanlegan perlusteinsútflutning og fleira sem til greina kæmi. Afstaða hefur ekki verið tekin til tillagna nefndarinnar.

Það er skoðun viðræðunefndarinnar, að bygging járnblendiverksmiðju á þessum stað, ásamt góðri höfn, muni hafa mikla þýðingu til eflingar byggðar- og atvinnuþróunar í sunnanverðu vesturlandskjördæmi. Verksmiðjustæðið er aðeins 15

km frá Akranesi, svo að verksmiðjan á að geta fengið þaðan bæði vinnuafli og þjónustu, en búast má við þéttbýlismyndun nálægt verksmiðjunni með tímanum. Ljóst er að hafnarskilyrði eru mjög góð og stækkunarmöguleikar hafnar miklir. Mikið landrými er þarna fyrir hendi og góð skilyrði fyrir myndun þéttbýliskjarna, auk þess sem staðurinn liggur í þjóðbraut, ekki einungis innan vegakerfisins, heldur einnig orkukerfisins, ef af lagningu byggðalínu til Norðurlands verður. Samt er staðurinn utan áhrifasvæðis Reykjavíkur, en þó ekki fjarlægari en svo að þangað má sækja nauðsynlega sérhæfða þjónustu, án þess að höfuðborgarsvæðið hafi veruleg dagleg áhrif.

Eins og fram kom hér að ofan hafa verið gerðar frumkostnaðaráætlanir fyrir byggingu hafnar við Grundartanga. Í drögum að aðalsamningi við Union Carbide er gert ráð fyrir, að verksmiðjan muni greiða hafnargjöld, sem séu sambærileg við hliðstæð hafnargjöld í Reykjavíkurhöfn. Búast má við því, að tekjur frá verksmiðjunni muni ekki nægja fyrstu árin til að standa undir stofnkostnaði hafnarinnar. Á hinn bóginn má búast við, að tekjur hafnar við Grundartanga aukist verulega í framtíðinni, bæði vegna stækkunar málblendiverksmiðjunnar og annarrar starfsemi, sem væntanlega myndi leita þangað.

IV. SKIPULAG

Gert er ráð fyrir, að sérstakur aðalsamningur milli ríkisstjórnar Íslands og Union Carbide Corporation kveði á um samstarf þessara aðila um byggingu og rekstur járnblendiverksmiðjunnar. Síðan er gert ráð fyrir, að verksmiðjufélagið geri samning um orkukaup við Landsvirkjun, samninga um verksmiðjulóð og hafnarafnot við eigendur hafnarinnar og samninga um tækniaðstoð og söluframleiðslu við Union Carbide Corporation eða dótturfyrirtæki þess. Drög hafa verið samin að öllum þessum samningum nema að hafnar- og lóðarsamning. Hér að neðan er gerð nokkur nánari grein fyrir einstökum atriðum, sem lúta að skipulagi fyrir-tækisins.

Gildistími hinna einstöku samninga er nokkuð misjafn. Rafmagnssamningurinn hefur 20 ára gildistíma, frá því að verksmiðjan tekur til starfa, sölu- og tæknisamningarnir 15 ára, en aðalsamningurinn gildir á meðan nokkur hinna er í gildi.

a. Eignaraðild.

Samkvæmt aðalsamningnum verður járnblendiverksmiðjan rekin sem hlutafélag. Eftir viðræður undanfarna daga er gert ráð fyrir, að eignaraðildin skiptist þannig, að Ísland eigi 55% hlutafjárins en Union Carbide Corporation 45%. Í fyrri samningsdrögum hafði verið gert ráð fyrir, að íslenska hlutdeildin væri 65%, en hlutdeild Union Carbide 35%. Með tilliti til hærri stofnkostnaðar þótt heppilegt að auka hlutdeild Union Carbide í fyrirtækinu, enda haldi Íslendingar áfram öruggum meirihluta í því. (Það skal hér tekið fram, að Ingi R. Helgason taldi eðlilegt að halda upphaflegum eignarhlutföllum óbreyttum). Gert er ráð fyrir, að hlutafé verði 24 millj. dala og að Union Carbide greiði hluta af sinu framlagi með afhendingu á allri tækniþekkingu sinni á sviði ferrosilikonframleiðslu. Í fyrri samningsdrögum var umrædd afhending á tækniþekkingu metin á 2.3 millj. dala og var það, að mati hinna erlendu sérfræðinga nefndarinnar, lágt mat, en með tilliti til kostnaðarhækkana, ekki síst að því er lýtur að rannsóknum og tilraunastarfsemi, hefur mat á tækniþekkingunni nú verið hækkað. Er matið nú 3.2 millj. dala, sem verður hluti af hlutafjárframlagi Union Carbide.

Ákvæði er um það í aðalsamningi, að Union Carbide geti krafist þess, að ríkisstjórnin kaupi hlut sinn í fyrirtækinu eftir 10 ár og fer um kaupverð eftir mati, af samkomulag næst ekki. Einnig hafi Union Carbide forkaupsrétt, ef ríkisstjórnin vill selja hlut sinn í fyrirtækinu.

b. Fjármögnun.

Í öllum viðræðum hefur verið gengið út frá því, að lánsfjármögnun verksmiðjunnar myndi byggjast á erlendum lánum, sem tekin yrðu án ábyrgðar eignaraðila. Því hefur verið nauðsynlegt, að hlutafé, þ. e. a. s. eigið framlag eigenda, væri verulegur þáttur í fjármögnuninni.

Heildarfjármagnspörf verksmiðjunnar í upphafi vegna stofnkostnaðar og rekstursfjár er áætluð 86.2 millj. dala. Af því verður hlutafé 24 millj. dala, en áætlað er að langtímalán, er greiðist á fyrstu 12 rekstrarárum verksmiðjunnar nemi 58.2 millj. dala og skammtímalán 4.0 millj. dala.

Þegar hafa verið hafnar viðræður við banka um lánveitingar til fyrirtækisins og er gert ráð fyrir, að niðurstöður þeirra viðræðna muni liggja fyrir, áður en samningar verða undirritaðir milli eignaraðila.

c. Lögsaga.

Samkvæmt aðalsamningsdrögum mun verksmiðjufyrirtækið lúta í einu og öllu íslenskum lögum. Aðalsamningur og aðrir samningar varðandi byggingu hennar og rekstur munu tulkast eftir íslenskum lögum. Ágreiningsmál skulu koma fyrir íslenska dómstóla og ekki er gert ráð fyrir neinum sérstökum gerðardómsákvæðum.

V. RAFORKUSALA

Gengið hefur verið í öllum meginatriðum frá drögum að orkusölusamningi milli verksmiðjunnar og Landsvirkjunar. Þar er gert ráð fyrir, að mesta aflþörf verksmiðjunnar verði 68 MW og mesta ársorkunotkun 550 GWh. Af þeim eru 244 GWh forgangsorka en 306 GWh afgangorka. Í meðalári er afgangorkan þó minni, 244 GWh, og í versta ári er hún aðeins 153 GWh.

Orkuverð fer hækkandi á samningstímanum. Fyrstu tvö árin verður það 9.5 bandarísk mill (1.12 kr) á hverja kílowattstund forgangsorku, 0.5 mill (6 aurar) fyrir afgangorkuna og 5 mill (59 aurar) að meðaltali, en í byrjun þriðja árs hækkar það í 10 mill (1.18 kr) fyrir forgangsorku, 1.4 mill (16.5 aura) fyrir afgangorku og 5.7 mill (67 aurar) að meðaltali. Síðan verður forgangsorkan óbreytt, en afgangorkan hækkar aftur á fimmta ári í 1.8 mill (21 eyri), og loks í byrjun sjöunda árs hækkar afgangorkuverðið í 2.4 mill (28 aura) og meðalverðið í 6.2 mill (73 aura), nema endurskoðun orkuverðs leiði til hækkunar frá þessum tölum strax í byrjun fimmta árs. Orkuverð skal endurskoða á fjögurra ára fresti, og skal það hækka hlutfallslega jafnt og orkuverð norsku ríkisrafveitnanna til norsks iðnaðar. Norska verðið á forgangsorku er nú 4.6 mill/kWh í samningum, sem gerðir hafa verið eftir 1962, og er búist við, að í nýjum samningum verði það 7.7 mill/kWh við stöðvarvegg og 8.9 mill/kWh hjá notanda 100 km frá orkuveri.

Landsvirkjun er nú að ganga frá skýrslu um hagkvæmni þessa samnings, og ná vænta hennar næstu daga.

Orkuverðið, sem að framan er greint, er talsvert hærra en áður var gert ráð fyrir. Er hækkunin einkum af tvennum toga: annarsvegar hækkað meðalverð yfir samningstímann, um 35%, og hinsvegar minni forgangsorkusala, 244 GWh í stað 264 GWh áður, þrátt fyrir óbreytta heildarorkusölu í meðalári, 488 GWh. Þær 20 GWh, sem hér sparast, eru að jafnaði \$ 170 000 virði á ári yfir samningstímann, og verður heildar hækkunin, þegar tillit er tekið til þessa, um 43%. Veldur þessi hækkun, svo og aðrar minni breytingar, því, að samningurinn í heild er nú hagstæðari Landsvirkjun en áður var. Er forgangsorkuverðið mun hærra en orkufrækur iðnaður greiðir nú almennt bæði í Noregi og Bandaríkjunum.

VI. TÆKNI

Gerð hafa verið drög að tveimur samningum, sem veita verksmiðjunni aðgang að allri reynslu og þekkingu Union Carbide á sviði ferrosílikonvinnslu, bæði þeirri,

sem fyrirtækið býr nú yfir, og þeirri, sem það kann að eignast síðar. Gildir einu, hvort sú tækni er eða verður bundin einkaleyfum eða ekki.

Annar sanningurinn, sá um afsal á tæknikunnáttu, gerir ráð fyrir, að verksmiðjan greiði Union Carbide \$ 3.2 milljónir í formi hlutabréfa í eitt skipti fyrir öll.

Hinn samningurinn er um tækniaðstoð í rekstri, sem tryggir verksmiðjunni aðgang að hverskonar tæknilegri aðstoð og þjónustu, sem Union Carbide getur veitt. Fyrir þetta greiðir verksmiðjan Union Carbide 3% af söluverðmæti verksmiðjunnar, og er sú hlutfallstala óbreytt frá því sem áður var.

Með þessum samningum á að vera þannig um hnútana búið, að verksmiðjan verði í upphafi eins vel úr garði gerð og unnt er og jafnframt, að allar nýjungar og endurbætur í þessum iðnaði komi henni strax til góða. Með tilliti til stöðu Union Carbide í málblendiiðnaðinum má ætla, að verksmiðjan muni ætíð búa við þá bestu tækni, sem völ verður á í heiminum.

VII. SALA

Ferrosilikon er nær eingöngu notað í stálframleiðslu og járnsteypum, og er markaðurinn því eðlilega háður sveiflum í þessum framleiðslugreinum. Eins og kunnugt er, hefur stálframleiðsla stöðugt farið vaxandi í heiminum á undanförunum árum, en að vísu með nokkrum sveiflum. Gert er ráð fyrir, að árið 1974 verði framleitt meira stál, heldur en nokkru sinni fyrr í sögunni, og að því er best verður séð, er búið við áframhaldandi eftirspurnaraukningu. Rétt er að henda á, að jafnvel þó að kæmi til einhver samdráttur í notkun stáls í Vestur-Evrópu eða Bandaríkjunum þá er gert ráð fyrir, að eftirspurnin frá þróunarlöndunum muni gera meira en að vega það upp, en einmitt sú eftirspurn hefur, að því að talið er, gert eldri framleiðsluspár úreltar. Nú er gert ráð fyrir áframhaldandi eftirspurnaraukningu eftir ferrosilikoni, ekki einungis vegna mikillar aukningar í stálframleiðslu, en áætluð aukning á yfirstandandi ári í Vestur-Evrópu er um 5% á ári, heldur einnig vegna þess að ýmsar járnblendiverksmiðjur eru orðnar gamlar og tæknilega úreltar og þannig staðsettar, að þær verða ekki endurbyggðar á ný.

Ekki eru til nákvæmar tölur um heimsframleiðsluna alla, en áætla má, að ferrosilikonnotkun í heiminum hafi verið um 3 millj. tonna árið 1972 og hafi aukist verulega síðan. Gert er ráð fyrir, að markaðurinn í Vestur-Evrópu, sem einkum er áætlað að selja til, verði um 540 þús. tonn árið 1977, sem verður fyrsta starfsár hinnar íslensku verksmiðju.

Í samræmi við aðra hráefnismarkaði, sem háðir eru sveiflum, hefur verð á ferrosilikoni einnig verið breytilegt. Síðan 1970 hefur verðið þó verið á uppleið og á árinu 1973 og það sem af er árinu 1974 hefur verð hækkað stórkostlega, enda hefur verið mikill skortur á ferrosilikoni í heiminum, en þó alveg sérstaklega í Vestur-Evrópu. Þess má geta, að frést hefur af sölum á þessu ári, þar sem verð á hvert tonn hefur farið upp í 1650 dollara samanborið við 500 dollara verðið, sem lagt er til grundvallar í hagkvæmnisathugun verksmiðjunnar. Þetta verð er að vísu undantekning, en sýnir það ástand, sem nú ríkir. Á hinn bóginn er ljóst, að ferrosilikon er í flokki þeirra hráefna og hálfunnina iðnaðarvara, sem hækkað hafa mest í verði á undanförunum árum og almennt er talið, að verð á því muni ekki lækka aftur, þar sem framleiðslukostnaður er svo mjög háður orkuverði, en auk þess munu auknar mengunarvarnir stórhækka framleiðslukostnað í eldri verksmiðjum.

Union Carbide hefur verið brautryðjandi í því að reyna að gera markaðinn stöðugri og öruggari með því að veita meiri þjónustu í tækni- og sölustarfi, en aðrir framleiðendur. Það er enginn vafi á því, að ekkert fyrirtæki í heiminum er jafnstærkt á öllum sviðum málblendiframleiðslu og sölu, og því er samvinna við fyrirtækið mikilvæg trygging fyrir því, að öruggir markaðir fáist fyrir það ferro-

silikon, sem hér yrði framleitt. Union Carbide hefur yfir mörkuðum að ráða í Evrópu, sem ekki er lengur hagkvæmt að selja til frá Norður-Ameríku, vegna tollmúra Efnahagsbandalagsins og hefur því þegar tryggt markað fyrir framleiðslu hins íslenska fyrirtækis strax og það getur hafið starfsemi. Raunar leggur Union Carbide áherslu á mikilvægi þess, að það verði sem allra fyrst.

Í frumvarpi að sölusamningi er gert ráð fyrir því, að dótturfyrirtæki Union Carbide í Evrópu taki að sér einkaumboð á sölu á framleiðslu járnblandiverksmiðjunnar gegn stighækkandi sölulaunum, svo sem hér segir:

Fyrstu	10 000 tonn	3.0%	sölubóknun.
Næstu	10 000 tonn	3.5%	sölubóknun.
Næstu	10 000 tonn	4.0%	sölubóknun.
Umfram	30 000 tonn	5.0%	sölubóknun.

Ofangreind sölubóknun miðast við fob verð í íslenskri höfn að undanskilinni sölu á köggluðum salla, sem engin umboðslaun eru greidd af, en þar er um u. þ. b. 4000 tonn á ári að ræða. Ofangreind stighækkandi sölubóknun samsvarar 3.9% neðalsölulaunum.

Í sanningsdrögum frá því í febrúar s. l. var gert ráð fyrir, að sölubóknun Union Carbide yrði 3.0% fyrir alla sölu, að undanskilinni sölu á köggluðum salla og einnig þar var miðað við fob verð í íslenskri höfn. Á hækkun frá þessu var fallist með hliðsjón af hækkun orkuverðs, en mismunandi mat þessara hluta kom fram í nefndinni. Breytingin er auk þess rökstudd með hækkandi sölukostnaði erlendis, en á það skal bent, að erlendir sérfræðingar viðurðunefndarinnar töldu að 3% sölubóknun væri óvenju lág, enda væru venjuleg umboðslaun t. d. í Bandaríkjunum 5% af söluverðmæti. Sölulaunin eins og þau eru áætluð í fyrirbyggjandi drögum eru því enn verulega fyrir neðan það sem almennt gerist. Sérstaklega er ástæða til að benda á, að Union Carbide hefur á undanförunum 20 árum byggt upp mjög sterkt sérhæft sölukerfi, sem einkum byggist á því að veita viðskiptavinum sem mesta þjónustu, bæði um gæði og tæknilegar leiðbeiningar. Þetta sérhæfða sölukerfi tryggir mun öruggari markað og að jafnaði herra verð heldur en fæst, ef selt er á hinum almenna markaði. Ennfremur er þess að gæta, að 75% ferrosilikon er einungis einn hluti þeirra vara og þjónustu, sem Union Carbide býður viðskiptavinum sínum í stáliðnaði og járnsteypum. Með stighækkandi sölulaunum er stefnt að því að tengja sölubóknunina því, hve mikið af framleiðslunni tekst að selja á hverju ári.

VIII. TOLLAR OG SKATTAR

Gert er ráð fyrir, að verksmiðjan njóti sömu kjara og annar hliðstæður útflutningsiðnaður að því er varðar aðflutningsgjöld og söluskatt á innflutning, bæði hvað snertir stofnkostnað og rekstur. Sama gildir um útflutning. Verða framleiðsluvörur verksmiðjunnar ekki söluskattsskyldar á Íslandi, nema sala fari fram til innlendra aðila.

Skattlagningu verksmiðjufélagsins verður í öllum meginatriðum háttáð samkvæmt íslenskum skattalögum, eins og þau verða á hverjum tíma, en nokkur sérákvæði er þó að finna um þessi efni í frumvarpi til heimildarlaga. Félaginu skal meðal annars ávallt heimilt að nota núgildandi heimildir um varasjóðstillag og útgáfu jöfnunarhlutabréfa, þó svo að lögum þar að lútandi kunni að verða breytt. Mikilvægasta sérákvæðið kveður svo á, að frádráttarheimild vegna arðgreiðslu, sem svarar allt að 10% af nafnverði hlutafjár, sbr. 1. mgr. 17. gr. gildandi tekjuskattlaga, skal einnig gilda þó að arðurinn sé ekki greiddur út á viðkomandi ári. Þetta ákvæði hefur tvo kosti í för með sér. Annars vegar gerir það fyrirtækinu kleift að byggja upp meiri varasjóð en ella væri, og þannig gera það láns hæfara gagnvart erlendum bönkum. Hins vegar felst í þessu ákvæði, ef því verður beitt, frestun á greiðslu arðs úr landi, sem aftur hefur hagstæð áhrif á greiðslujöfnuð.

Ekki er gert ráð fyrir, að verksmiðjufélagið muni greiða aðstöðugjald, heldur er gert ráð fyrir, að lagt verði á árlegt landsútsvar, sem komi í stað þess og nemi 0.5%.

Að því er varðar skattlagningu erlendra aðila, sem kvaddir eru til samvinnu og eiga hlut í félaginu eða láta í té tæknilega aðstoð eða aðstoð við sölu á afurðum, eru ákvæði um að farið skuli eftir tvísköttunarsamningum, sem í gildi eru milli Íslands og heimaríkja þessara aðila. Á meðan ekki hefur verið gerður tvísköttunarsamningur milli Íslands og Bandaríkjanna er gert ráð fyrir, að hin sameiginlegu drög að tvísköttunarsamningi, sem samninganefndir ríkjanna gengu frá hinn 16. maí 1973, skuli gilda.

Fylgiskjal II.

AÐALSAMNINGUR

milli

RÍKISSTJÓRNAR ÍSLANDS

og

UNION CARBIDE CORPORATION

SAMNINGUR gerður hinn dag 197 milli

RÍKISSTJÓRNAR ÍSLANDS (hér á eftir nefnd „ríkisstjórnin“)

og

UNION CARBIDE CORPORATION (hér á eftir nefnt „Union Carbide“), sem er hlutafélag stofnað eftir lögum New York-ríkis og hefur aðalaðsetur sitt að 270 Park Avenue, New York, New York 10017, Bandaríkjum Norður-Ameríku.

MEÐ ÞVÍ að ríkisstjórnin óskar að koma á fót iðjuveri á Íslandi til framleiðslu á 75% ferrosilikoni og skyldum vörum, þar sem notað verði rafmagn frá íslenskum orkuverum á grundvelli samninga til langs tíma;

MEÐ ÞVÍ að Alþingi hefur með lögum nr. 197 , um járnblendiverksmiðju í Hvalfirði (heimildarlögum), falið ríkisstjórninni að hefjast handa um stofnun hlutafélags, er hafi að markmiði að reisa og reka slíkt iðjuver, í samvinnu við aðra aðila, er áhuga hafi á því fyrirtæki, og hefur sett tilteknar reglur og veitt tilteknar heimildir varðandi skipulag og starfsemi hlutafélagsins;

MEÐ ÞVÍ að Union Carbide, sem leggur stund á framleiðslu og sölu á járnblendiefnum umi allan heim ásamt dótturfélögum sínum, hefur hug á að taka þátt í umræddu hlutafélagi með ríkisstjórninni og er í aðstöðu til að láta í té viðtæka tæknikunnáttu og markaðsþekkingu í þágu hlutafélagsins;

MEÐ ÞVÍ að ríkisstjórnin og Union Carbide telja fært að eiga samvinnu um ofangreint fyrirtæki og eru reiðubúin til að gera það á þeim grundvelli, sem lagður er með heimildarlögum, og eftir því sem á er kveðið í samningi þessum;

GERA ríkisstjórnin og Union Carbide hér með eftirfarandi samning:

**I. KAFLI
INNGANGUR**

**1. gr.
Orðskýringar.**

Eftirtalin orð skulu hafa þá merkingu, sem að neðan greinir, þar sem þau koma fyrir í samningi þessum:

- 1) „Ríkisstjórnin“ merkir ríkisstjórn Íslands.
- 2) „Íslenska ríkið“ merkir lýðveldið Ísland.
- 3) „Union Carbide“ merkir Union Carbide Corporation, sem er hlutafélag stofnað að lögum New York-ríkis og hefur aðalaðsetur að 270 Park Avenue, New York, New York 10017, Bandaríkjunum Norður-Ameríku.
- 4) „Dótturfélag Union Carbide“ merkir sérhvert hlutafélag, þar sem meira en 50% hlutabréfa með venjulegum atkvæðisrétti eru í eigu Union Carbide.
- 5) „Járnblendifélagið“ merkir hið íslenska hlutafélag, sem nefnt verði íslenska Járnblendifélagið hf. og framleiði 75% ferrosilikon á Íslandi.
- 6) „Landsvirkjun“ merkir Landsvirkjun, sem er sjálfstætt fyrirtæki í sameign íslenska ríkisins og Reykjavíkurborgar og hefur aðalaðsetur að Suðurlandsbraut 14, Reykjavík.
- 7) „Verksmiðjulóðin“ merkir jarðnaði það, sem leigja ber Járnblendifélaginu við Grundartanga í Skilmannahreppi í Borgarfjarðarsýslu, þar sem byggja á verksmiðju Járnblendifélagsins.
- 8) „Lóðarleigusamningurinn“ merkir leigusamning þann, sem gera ber um leigu á verksmiðjulóðinni til Járnblendifélagsins.
- 9) „Verksmiðjan“ merkir þau mannvirki Járnblendifélagsins, sem það mun reisa á verksmiðjulóðinni.
- 10) „Hafnarsamningurinn“ merkir samning þann, er heimili Járnblendifélaginu afnot af aðliggjandi höfn við verksmiðjulóðina.
- 11) „Tækniaðstoðarsamningurinn“ merkir samning þann milli Járnblendifélagsins og Union Carbide, sem fjalli um tæknilega aðstoð við Járnblendifélagið af hálfu Union Carbide.
- 12) „Tæknigjaldið“ merkir gjald það, sem Járnblendifélaginu ber að greiða Union Carbide fyrir tæknilegar leiðbeiningar og aðstoð.
- 13) „Tæknikunnáttuafalið“ merkir samning þann milli Járnblendifélagsins og Union Carbide, sem fjallar um framsal frá Union Carbide til Járnblendifélagsins á tæknikunnáttu varðandi hönnun, verkfræðilega umsjón og rekstur fyrir verksmiðjunna.
- 14) „Umboðssölusamningurinn“ merkir samning þann milli Járnblendifélagsins og eins eða fleiri dótturfélaga Union Carbide, sem fjalli um sölu á framleiðsluvöru Járnblendifélagsins.
- 15) „Rafmagnssamningurinn“ merkir samning þann milli Landsvirkjunar og Járnblendifélagsins, sem fjalli um afhendingu Landsvirkjunar á raforku til reksturs verksmiðjunnar.
- 16) „Stofnendur Járnblendifélagsins“ merkir ríkisstjórnina og Union Carbide.
- 17) „Heimildarlögin“ merkir lög þau frá Alþingi, er heimila stofnun Járnblendifélagsins og vísað er til í inngangi samnings þessa.

**II. KAFLI
JÁRNBLENDIFÉLAGIÐ**

**2. gr.
Stofnun.**

- 1) Ríkisstjórnin og Union Carbide skulu stofna Járnblendifélagið sem íslenskt hlutafélag skráð í Skilmannahreppi í Borgarfjarðarsýslu. Járnblendifélagið skal

stofnað með stofnsamningi og samþykktum í því formi, sem báðir stofnendur verða ásáttir um.

- 2) Járblendifélagið skal hafa þann tilgang einan að a) byggja, eiga og reka verksmiðjuna, b) framleiða 75% ferrosílikon og skyldar vörur í verksmiðjunni, og c) selja þessar framleiðsluvörur eins og fyrir er mælt í samningi þessum og umboðssölusamningnum.
- 3) Um eignarhald, stofnun, rekstur og stjórn Járblendifélagsins skal fara að íslenskum lögum, heimildarlögunum, samningi þessum og samningum þeim og öðrum skjölum, sem honum eru til fullnustu.
- 4) Stjórn Járblendifélagsins skal skipuð sjö mönnum, er hluthafar kjósa hlutfallskosningu á aðalfundi til árs í senn, að tiltölu við hlutafjäreign sína, ásamt jafnmörgum varamönnum.

3. gr.

Fjármögnun.

- 1) Stofna skal Járblendifélagið með upphaflegu hlutafé í íslenskum krónum, sem nemur jafnvirði tuttugu og fjögurra milljóna Bandaríkjadala (\$ 24 000 000) samkvæmt miðgenginu milli krónu og Bandaríkjadals á þeim degi, er samningur þessi er undirritaður, og skulu gefin út fyrir því hlutabréf í einum flokki með almennum atkvæðisrétti, svo mörg og með því nafnverði eða verðum, sem stofnendur Járblendifélagsins ákveða sameiginlega. Ríkisstjórnin skal skrifa sig fyrir og greiða að fullu fimmtíu og fimm af hundraði (55%) af hlutabréfunum og Union Carbide skal skrifa sig fyrir og greiða að fullu fjórutíu og fimm af hundraði (45%) af hlutabréfunum, eins og á er kveðið í 2. málsgrein þessarar greinar.
- 2) Með tæknikunnáttuafsalinu mun Union Carbide framselja til Járblendifélagsins nauðsynlega tæknikunnáttu varðandi hönnun, verkfræðilega umsjón og rekstur í skiptum fyrir hlutabréf í Járblendifélaginu, er séu jafnvirði þriggja milljóna og tvö hundruð þúsund Bandaríkjadala (\$ 3 200 000) að samanlögðu nafnverði (samkvæmt gengi á útgáfudegi tæknikunnáttuafsalsins). Union Carbide greiðir í krónum fyrir eftirstöðvarnar af 45% hlut sínum í Járblendifélaginu, og skulu þær krónur vera jafnvirði sjö milljóna og sex hundruð þúsund Bandaríkjadala (\$ 7 600 000). Ríkisstjórnin greiðir í krónum fyrir áður nefndan 55% hlut sinn í Járblendifélaginu, og skulu þær krónur vera jafnvirði þrettán milljóna og tvö hundruð þúsund Bandaríkjadala (\$ 13 200 000). Jafnvirði nefndra fjárhæða í krónum ber að miða við þann dag, sem þær voru yfirfærðar til Járblendifélagsins, eða gjalddaga kröfunnar um greiðslu þeirra, hvort sem fyrr ber að.
- 3) Framangreind almenn hlutabréf Járblendifélagsins skulu vera nafnbref, skráð og útgefin á nöfn viðkomandi hluthafa, og skulu veita hverjum hluthafa forkaupsrétt í hlutfalli við hlutafjäreign sína að öllum og sérhverjum síðari aukningarhlutum Járblendifélagsins, hvort sem er af sama eða öðrum flokki eða nafnverði.
- 4) Að því áskildu, sem mælt er í 5. og 6. málsgrein þessarar greinar, skulu hlutabréf í Járblendifélaginu eigi framseljanleg án undanfarandi samþykkis allrar stjórnar félagsins, nema hvað framselja má hlutabréf í eigu Union Carbide til dótturfélaga Union Carbide og þeirra á meðal, og úr hendi þeirra til Union Carbide, en þó með því skilyrði, að sérhver framsalshafi afhendi stjórn Járblendifélagsins skriflegt samþykki sitt við ákvæðum og skilmálum samnings þessa, umboðssölusamningsins og tækniástoðarsamningsins, og við því að vera bundinn af þeim, eftir því sem við getur átt.
- 5) Ef svo fer eftir að meira en fimmtán ár eru liðin frá stofndegi Járblendifélagsins, að Union Carbide óskar að selja hlutareign sína í Járblendifélaginu, alla eða að hluta, þar með talin hlutabréf í eigu dótturfélaga Union Carbide, mun ríkis-

- stjórnin kaupa hlut þann, sem Union Carbide býður fram, á verði, sem löggiltu endurskoðendafirma, er stofnendurnir verða skriflega ásáttir um, er falið að ákveða. Ríkisstjórnin skal eiga kost á að greiða andvirði hlutarins með jöfnum árlegum afborgunum yfir fimm ára tímabil með þeim vöxtum, sem almennt gilda um venjulega viðskiptavíxla samkvæmt opinberri ákvörðun Seðlabanka Íslands.
- 6) Ef svo fer eftir að meira en fimmtán ár eru liðin frá stofn degi Járblendifélagsins, að ríkisstjórnin óskar að selja hlutareign sína í Járblendifélaginu þriðja aðila, alla eða að hluta, á Union Carbide forkaupsrétt að þeim hlut. Skal Union Carbide í því tilviki hafa níutíu daga frest til að velja um að kaupa þau hlutabréf ríkisins, sem um er að ræða, frá því að Union Carbide fær í hendur skriflega tilkynningu frá ríkisstjórninni þess efnis, að hún hafi áhuga á raunhæfu tilboði í hlutabréfin. Ber að segja greinargóð skil á efni tilboðsins og jafnframt að geta um nafn og heimili tilboðsgjafans. Ef Union Carbide lætur hjá liða að pósthleggja til ríkisstjórnarinnar á nefndum níutíu daga fresti tilkynningu um, að Union Carbide neyti forkaupsréttar síns samkvæmt þessu ákvæði, skal ríkisstjórninni frjálst að selja umræddan hluta hlutabréfa sinna hinum umgetna þriðja aðila, og þá einungis með þeim kjörum og skilmálum, sem lýst var í tilkynningu ríkisstjórnarinnar til Union Carbide.
 - 7) Óheimilt skal að veðsetja nokkur hlutabréf Járblendifélagsins án undanfarandi samþykkis allrar stjórnar félagsins. Áritun á þessa leið skal gerð á hvert hlutabréf.
 - 8) Járblendifélagið skal afla þess lánsfjár, sem með þarf til að ljúka við byggingu verksmiðjunnar að upphaflegu afkastamarki og tryggja viðunandi rekstrarfé, sem fyrst eftir stofnun félagsins samkvæmt samningi þessum. Að áætlun stofnenda er lánsfé þetta um það bil jafnvirði 60 000 000 Bandaríkjadala að samanlögðum höfuðstól, miðað við undirskriftardag samnings þessa. Lánskjör á fé þessu og lántökustaðir skulu háðir samþykki stofnenda Járblendifélagsins, sem ber að aðstoða félagið í samningum við væntanlega lánveitendur.
 - 9) Öll önnur lánsfjáröflun til fjárfestingar og í öðru skyni skal háð undanfarandi samþykki allrar stjórnar Járblendifélagsins, nema um sé að ræða bankafyrirgreiðslu til skamms tíma og viðskiptaskuldir, sem aflað er eða stofnað til í venjulegum rekstri.

III. KAFLI

REKSTUR

4. gr.

Aðrir samningar.

- 1) Stofnendurnir skulu hlutast til um, að Járblendifélagið undirriti tækniástoðarsamninginn og umboðssölusamninginn án tafar. Union Carbide skal undirrita tækniástoðarsamninginn og tæknikunnáttuafsalið án tafar og hlutast til um, að eitt eða fleiri dótturfélög Union Carbide undirriti umboðssölusamninginn.
- 2) Stofnendur skulu hlutast til um, að Járblendifélagið geri rafmagnssamninginn við Landsvirkjun, svo fljótt sem unnt er og með þeim kjörum, sem þeir eru sáttir við.
- 3) Ríkisstjórnin skal sjá um, að verksmiðjulóðin verði látin Járblendifélaginu í té með lóðarleigusamningnum svo fljótt sem unnt er og með skilmálum, sem Járblendifélagið og stofnendur þess verða ásáttir um. Í lóðarleigusamningnum skulu vera ákvæði um viðeigandi ráðstafanir til stöðugrar vatnsöflunar, er nægi til rekstursþarfa félagsins, og kveðið á um öll nauðsynleg réttindi Járblendifélagsins varðandi aðstöðu til að losna við hvers konar úrgangsefni.
- 4) Stofnendur skulu hlutast til um, að Járblendifélagið geri hafnarsamninginn við viðkomandi aðila, svo fljótt sem unnt er og með þeim kjörum, sem þeir eru sáttir við.

- 5) Ríkisstjórnin og Union Carbide skulu aðstoða Járblendifélagið við útvegum á þeim vegum á staðinn, tengivegum, þjónustu og annarri aðstöðu, sem ekki er þegar fyrir hendi, og nauðsynleg kann að vera fyrir hagkvæma byggingu og rekstur verksmiðjunnar og þá geymslu og flutninga, sem félagið hefur með höndum, með sanngjörnum kjörum og skilmálum.

**5. gr.
Byrjun framkvæmda.**

- 1) Járblendifélagið skal takast á hendur að byggja verksmiðjuna og öll mannvirki, sem nauðsynleg eru og viðeigandi í sambandi við hana. Járblendifélagið skal koma verksmiðjunni af stað til reglulegrar framleiðslu svo fljótt sem unnt er. Stofnendur ætla verksmiðjunni að hafa tvo bræðsluofna með upphaflegri heildarafkastagetu sem svarar um það bil 47 000 lestum á almanaksári af 75% ferrosilikoni og skyldum framleiðsluvörum.
- 2) Járblendifélagið skal annast alla samninga, sem gera þarf varðandi byggingu, hönnun, tækjabúnað, birgðaöflun og prófun verksmiðjunnar. Ljúka skal við verksmiðjuna og útvega allar vélar, búnað, þjónustu, birgðir og aðstöðu, sem með þarf til að gera Járblendifélaginu kleift að byrja starfrækslu verksmiðjunnar í verslunarskyni, svo fljótt sem unnt er.

**6. gr.
Rekstur.**

- 1) Eftir að framleiðsla í verslunarskyni er hafin, skal Járblendifélagið halda framleiðslugetu sinni í horfi og framleiða 75% ferrosílikon í þeim mæli, sem æskilegur er í tæknilegu og fjárhagslegu tilliti miðað við aðstæður á hverjum tíma.
- 2) Union Carbide skal láta Járblendifélaginu í té nauðsynlega tæknilega þekkingu og reynslu samkvæmt tækniástoðarsamningnum og efna til fulls skuldbindingar sínar gagnvart Járblendifélaginu samkvæmt ákvæðum þess samnings.
- 3) Járblendifélagið skal starfrækt með bestu hagsmuni hluthafa þess fyrir augum.
- 4) Öllum nettóhagnaði Járblendifélagsins, sem eigi þarf að verja til endurgreiðslu á lánum og eigi þarf eðlilega á að halda sem varasjóði, rekstursfé eða til fjárfestingar, eða fyrir starfsemi félagsins og í viðskiptum þess, skal ráðstafað til arðsútborgunar og hann greiddur hluthöfum Járblendifélagsins.

**7. gr.
Umhverfis- og öryggismál.**

- 1) Hönnun verksmiðjunnar, bygging og rekstur skulu í öllu vera í samræmi við núgildandi og síðari lög og reglugerðir á Íslandi varðandi mengunarvarnir og öryggi, heilbrigði og hreinlæti á vinnustað, og þá staðla, sem settir eru samkvæmt þessum lögum og reglugerðum.
- 2) Járblendifélaginu ber að gera allar varúðarráðstafanir til að varna tjóni á umhverfi verksmiðjunnar af hennar völdum, og að hanna mannvirki verksmiðjunnar þannig, að þau fari sem best í umhverfinu.

**8. gr.
Starfsfólk.**

- 1) Starfsfólk, sem Union Carbide eða dótturfélag Union Carbide leggja Járblendifélaginu til eða láta starfa við efndir á skuldbindingum sínum samkvæmt samningi þessum, tækniástoðarsamningnum og umboðssölusamningnum (þar á meðal staðarverkfræðingar, tæknilegir framkvæmdastjórar, tæknilegir ráðunautar og

sölustarfslið), þurfa ekki að vera íslenskir ríkisborgarar né eiga búsetu á Íslandi.

9. gr.

Sala.

- 1) Að áskildum öllum ákvæðum samnings þessa skulu dótturfélög Union Carbide, eitt eða fleiri, hafa með höndum einkaumboð til sölu fyrir Járblendifélagið samkvæmt ákvæðum umboðssölusamningsins, gegn sölulaunum eins og mælt er í þeim samningi.
- 2) Þessi dótturfélög Union Carbide skulu beita fullri atorku í samræmi við bestu viðskipta- og söluhætti til að selja 75% ferrosílikon og skyldar framleiðsluvörur.
- 3) Í ákvæðum samnings þessa og umboðssölusamningsins felst ekki réttur handa Járblendifélaginu, ríkisstjórninni eða ríkisstofnunum til að nota nein firmánöfn, viðskiptaheiti eða vörumerki í eigu Union Carbide, hvort heldur við sölu innanlands eða til útflutnings.

10. gr.

Tæknipóknun.

- 1) Járblendifélagið skal greiða Union Carbide í New York, New York-ríki, í tæknipóknun þá fjárhæð í Bandaríkjadöllum, sem svarar 3% af samanlögðum árlegum sölutekjum Járblendifélagsins, miðað við söluverð f. o. b. á Íslandi.

IV. KAFLI

FJÁRMÁLAÁKVÆÐI.

11. gr.

Gjaldeyrismál.

- 1) Greiðslur af hálfu Union Carbide til Járblendifélagsins á kaupverði hlutabréfa og annars samkvæmt samningi þessum mega fara fram í þeim frjálsum gjaldreyri og á þann venjulegan hátt um peningasendingar, sem Union Carbide kýs. Venjuleg íslensk banka- og yfirfærslugjöld skulu gilda um þessar greiðslur í samræmi við venjulegar bankareglur. Ákvæði þessi skulu gilda um allar greiðslur af framangreindu tagi, sem Union Carbide kann að hlutast til um, að einhver dótturfélög þess greiði fyrir eigin hönd eða fyrir hönd Union Carbide.
- 2) Greiðslur til Union Carbide á arði, tæknipóknun eða útlögðu fé eða annars samkvæmt samningi þessum mega fara fram í Bandaríkjadöllum eða þeim öðrum frjálsum gjaldreyri og á þann venjulegan hátt um slíkar peningasendingar, sem Union Carbide kann að kjósa, og skulu íslensk banka- og yfirfærslugjöld, sem eiga við um þær, vera í samræmi við venjulegar bankareglur. Ef greitt er frá stað utan Íslands, er óskylt að greiða af þeim íslensk yfirfærslugjöld.

V. KAFLI

FYRIRHEIT.

12. gr.

Ríkisstjórnin.

- 1) Ríkisstjórnin skal gera allar ráðstafanir, sem á hennar valdi eru, til að hlutast til um, að Járblendifélagið efni skuldbindingar sínar samkvæmt samningi þessum, tækniástoðarsamningnum, tæknikunnáttuafsalinu og umboðssölusamningnum fljótt og samviskusamlega í samræmi við ákvæði þeirra.
- 2) Ríkisstjórnin skal gera þær ráðstafanir, sem á hennar valdi eru og nauðsynlegar eru og viðeigandi samkvæmt íslenskum lögum, til að framkvæma samning þennan, heimildarlögin og samninga þá og önnur skjöl, sem honum eru til

fullnustu, til að gera Union Carbide og öðrum aðilum að samningunum kleift að rækja hinar ýmsu skuldbindingar sínar sankvæmt þeim og til að tryggja, að síðari tíma löggjöf fari ekki í bága við þá.

- 3) Ríkisstjórnin mun gera allar ráðstafanir, sem á hennar valdi eru og nauðsynlegar eru og viðeigandi samkvæmt íslenskum lögum, til verndar Union Carbide og eignum, réttindum og starfsliði þess, sem á hverjum tíma er á Íslandi eða innan lögsögu þess, og til að tryggja Union Carbide tafarlaugar og fullar bætur fyrir og vegna allra þeirra eigna eða réttinda, sem skert kunna að verða eða það kann að verða svipt fyrir tilstilli ríkisstjórnarinnar eða einhverrar stjórnardeildar eða stofnunar hennar eða íslenska ríkisins.

13. gr. Union Carbide.

- 1) Union Carbide skal hlutast til um, að dótturfélög Union Carbide efni án tafar og til fullnustu hinar ýmsu skuldbindingar þeirra sankvæmt umboðssölusamningnum í samræmi við ákvæði hans.

14. gr. Ýmis Ákvæði.

- 1) Samningur þessi og samningar þeir og önnur skjöl, sem honum eru til fullnustu, eru til þess ætluð að veita, staðfesta og vernda hin ýmsu réttindi, heimildir, eignir og hagsmuni ríkisstjórnarinnar, íslenska ríkisins, Union Carbide, dótturfélaga Union Carbide, Landsvirkjunar og Járblendifélagsins, nema hið gagnstæða sé sérstaklega fram tekið.
- 2) Að frátöldu því, sem segir í 17. grein, skulu engin ákvæði samnings þessa eða samninga þeirra og annarra skjala, sem honum eru til fullnustu, valda því eða verða skýrð þannig, að Union Carbide verði talið háð annarri lögsögu en Bandaríkja Norður-Ameríku eða stunda atvinnu annars staðar en í því landi, né heldur þannig, að dótturfélag Union Carbide verði háð íslenskri lögsögu, nema þegar dótturfélagið kemur fram sem umboðsmaður fyrir Járblendifélagið við sölu á 75% ferrosilikoni eða skyldum framleiðsluvörum þess til kaupenda á Íslandi til notkunar þar.
- 3) Enda þótt hið gagnstæða kynni að felast í samningi þessum, eða í þeim samningum og öðrum skjölum, sem honum eru til fullnustu, skal Union Carbide eigi þurfa að brjóta eða eiga á hættu að brjóta nokkur lög, reglur, fyrirmæli eða reglugerðir Bandaríkja Norður-Ameríku eða nokkurrar stofnunar þeirra eða dómstóls þar í landi. Hið sama skal eiga við um dótturfélög Union Carbide gagnvart þeim þjóðlöndum, þar sem þau eru skrásett eða reka atvinnu.

VI. KAFLI LÖG OG LAUSN DEILUMÁLA.

15. gr. Lög þau, sem fara skal eftir.

- 1) Um skýringu, túlkun og framkvæmd samnings þessa, tækniástoðarsamningsins, tæknikunnáttuafsalsins og umboðssölusamningsins skal fara og ráðast eftir íslenskum lögum.

16. gr. Viðurkenndir textar.

- 1) Samningur þessi, tækniástoðarsamningurinn, samningurinn um tæknikunnáttuafsalið og umboðssölusamningurinn skulu hver um sig gerðir bæði á íslensku

- og ensku, og skulu báðir þeir textar vera viðurkenndir og jafnir að gildi og þýðingu.
- 2) Samningur þessi, tækniástoðarsamningurinn, samningurinn um tæknikunnáttu-afsalið og umboðssölusamningurinn skulu hver um sig undirritaðir og afhentir af samningsaðilum bæði í íslenskri og enskri útgáfu, í svo mörgum eintökum á hvoru máli sem aðilar eru margir, er undirritað hafa hverju sinni. Hvert slíkt eintak, sem verið hefur réttilega undirritað og afhent af samningsaðilum, skal vera viðurkennt frumrit og jafnt að gildi á við önnur sams konar eintök, er einnig hafa verið réttilega undirrituð og afhent af samningsaðilum.
 - 3) Hinir viðurkenndu ensku textar stofnsamnings og samþykktá Járblendifélagsins og þeir textar annarra samninga og skjala, sem samningi þessum eru til fullnustu eða til er vísað í honum, sem Union Carbide óskar eftir, skulu gerðir af Járblendifélaginu.

**17. gr.
Deilumál.**

- 1) Ef svo fer á þeim tíma, sem samningur þessi, tækniástoðarsamningurinn, samningurinn um tæknikunnáttuafsalið og umboðssölusamningurinn eða einhver þeirra eru í gildi, eða síðar, að ágreiningur eða kröfumál rís af einhverjum samninganna eða í sambandi við þá, skýringu þeirra, merkingu, gildi eða framkvæmd, réttindi eða skyldur samkvæmt þeim, eða efndir eða vanefndir á einhverju af ákvæðum þeirra, skulu viðkomandi aðilar að þeim samningum, sem ágreiningurinn eða kröfumálið hefur risið út af, freista þess að leysa málið án tafar með samkomulagi sín í milli.
- 2) Ef aðilum að ágreiningi eða kröfumáli, sem um getur í 1. málsg. þessarar greinar, mistekst af einhverjum ástæðum að leysa málið skjótlega með samkomulagi, er hverjum mál aðila heimilt að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar og Union Carbide til lausnar á því með samkomulagi milli ríkisstjórnarinnar og Union Carbide. Jafnframt þessu er ríkisstjórninni og Union Carbide hvenær sem er heimilt að krefjast þess, að sérhverjum slíkum ágreiningi eða kröfumáli verði vísað af aðilum málsins til ríkisstjórnarinnar og Union Carbide til lausnar með samkomulagi þeirra í milli.
- 3) Ef ríkisstjórninni og Union Carbide tekst ekki af einhverjum ástæðum að leysa með samkomulagi einhvern ágreining eða kröfumál, sem um getur í 1. málsg. þessarar greinar, skal málinu vísað til dómstóla eins og mælt er um hér á eftir.
- 4) Ríkisstjórnin og Union Carbide samþykkja hér með, að bæjarþing Reykjavíkur skuli eiga endanlega lögsögu varðandi sérhvern ágreining eða kröfu, sem um getur í 1. málsg. þessarar greinar, að áskildu málskoti til Hæstaréttar eftir því sem heimilt er að lögum. Járblendifélagið og dótturfélög Union Carbide lallast á þessa lögsögu á sama hátt með samþykki sínu við samningi þessum.
- 5) Union Carbide og dótturfélög Union Carbide skulu hvert um sig tilnefna skriflega fyrirvarsmann búsettan á Íslandi, er hafi fullt umboð til að taka við stefnu fyrir þeirra hönd fyrir dómstóla á Íslandi í hverju því máli, sem skotið er til þeirra dómstóla í samræmi við 4. málsg. þessarar greinar, og sérhver slík stefna skal teljast nægilega til lykta leidd er hún hefur verið birt þessum fyrirvarsmanni á þeim fresti, er lög mæla.
- 6) Hvers konar mót af hálfu Union Carbide eða dótturfélaga Union Carbide fyrir íslenskum dómstóli samkvæmt ákvæðum þessarar greinar skal vera og teljast sérstakt mót í þeim tilgangi, sem þar er um að ræða, og skal ekki valda því, að Union Carbide eða dótturfélög þess verði annars háð íslenskri lögsögu.

VII. KAFLI
ÝMIS ÁKVÆÐI.

18. gr.

Gildistími samningsins.

- 1) Samningur þessi skal öðlast gildi þann dag, er ríkisstjórnin og Union Carbide hafa undirritað hann og hafa lýst gagnkvæmu samþykki við ákvæðum þeirra samninga til viðbótar, sem hér greinir:
 - a) Tækniástoðarsamningurinn;
 - b) Tæknikunnáttuafsalið;
 - c) Umboðssölusamningurinn;
 - d) Helztu ákvæði lóðarleigusamningsins og hafnarsamningsins;
 - e) Stofnsamningur og samþykktir Járnblendifélagsins; og
 - f) Rafmagnssamningurinn.

- Gildistökudagur samnings þessa, svo sem hann er ákveðinn eftir þessari málsgrein, skal tiltekinn skriflega og staðfestur með undirskrift ríkisstjórnarinnar og Union Carbide. Ef samningar þeir, sem um getur í stafliðum a) til og með f) í þessari málsgrein hafa ekki verið undirritaðir, að öllu verulegu í því formi, sem ríkisstjórnin og Union Carbide samþykkja, innan þriggja mánaða frá gildistökudegi samnings þessa, skal samningur þessi falla úr gildi nema ríkisstjórnin og Union Carbide semji skriflega um annað sín í milli.
- 2) Frá og með gildistökudegi samnings þessa samkvæmt 1. málsgr. og að fullnægðum skilmálum hennar skal samningur þessi haldast í gildi meðan í gildi eru hinir ýmsu samningar milli ríkisstjórnarinnar, Union Carbide, dótturfélaga Union Carbide, Járnblendifélagsins og Landsvirkjunar, eða einhver þeirra, eftir því sem við á, og síðan eins og við kann að þurfa eftir aðstæðum á hverjum tíma, en þó með fyrirvara um breytingar og uppsögn hvenær sem er samkvæmt 18. og 19. grein samnings þessa.
 - 3) Hinn óákveðni gildistími samnings þessa skal hvorki verða til að lengja né breyta á annan hátt neinum gildistíma, sem tilgreindur er í nokkrum öðrum samningum milli ríkisstjórnarinnar, Union Carbide, dótturfélaga Union Carbide, Járnblendifélagsins og Landsvirkjunar, eftir því sem við á.
 - 4) Svo fremi að eigi verði skriflega samið um annað milli ríkisstjórnarinnar og Union Carbide, skulu tækniástoðarsamningurinn og umboðssölusamningurinn vera í gildi í fimmtán ár frá þeim degi, þegar verksmiðjan byrjar framleiðslu í verslunarskyni.
 - 5) Ef umboðssölusamningurinn sætir uppsögn eða rennur út, eða gildistíma hans lýkur á annan hátt og ríkisstjórnin og/eða Járnblendifélagið, eftir því sem við á, æskja þess að einhver annar aðili en þau sjálf selji framleiðsluvöru Járnblendifélagsins í útflutningssölu frá Íslandi, skal ríkisstjórnin veita eða sjá til þess, eftir því sem í hennar valdi stendur, að Járnblendifélagið veiti dótturfélögum Union Carbide tækifæri til að fá þá samninga, sem ríkisstjórnin, eða eftir atvikum Járnblendifélagið, mundi veita viðvíkjandi útflutningssölu á framleiðsluvörum Járnblendifélagsins, með eigi lakari kjörum og skilmálum en öðrum á að bjóða, áður en öðrum eru gerð nokkur bindandi skilorðslaus tilboð eða veittur samningur.

19. gr.

Breytingar og uppsögn.

- 1) Heimilt er að breyta eða segja upp samningi þessum, tækniástoðarsamningnum og umboðssölusamningnum hvenær sem er, hvort heldur er að hluta eða öllu leyti, en einungis með skriflegum samningi, sem réttilega er undirritaður og

afhentur bæði af hálfu ríkisstjórnarinnar og Union Carbide, svo og dótturfélaga Union Carbide, eins eða fleiri, og Járnblendifélagsins, eftir því sem við á, og að áskildu samþykki Alþingis, ef tilskilið væri samþykki þess í því tilviki, sem um er að ræða.

- 2) Samningur þessi, heimildarlögin og þeir samningar og önnur skjöl, sem honum eru til fullnustu, skulu koma í stað allra fyrri samninga og viljayfirlýsinga. Frá og með þeim degi, sem samningur þessi tekur gildi, skal hvorugur aðilanna vera bundinn af neinum undanfarandi bréfaskriftum eða viljayfirlýsingum eða af neinu, sem eigi er skriflegt og undirritað af þeim aðila, sem af því skal bundinn, eða felst í heimildarlögunum.

20. gr.

Óviðráðanleg öfl.

- 1) Ríkisstjórnin og eftir atvikum Union Carbide, Járnblendifélagið og dótturfélag Union Carbide, skulu ekki bera ábyrgð á neinum drætti eða vanefnd samkvæmt samningi þessum eða nokkrum samningi, sem honum er til fullnustu, ef drátturinn eða vanefndin stafar af hernaði eða af efnahagslegu umróti samfara honum; innflutnings- eða útflutningsbanni; skorti á vinnuafli, hráefni eða öðrum vörum, framleiðslu- eða flutningatækjum; af vinnudeilum; hvers konar borgaralegum óeirðum; aðgerðum stjórnvalda eða hernaðaryfirvalda; eldsvoða; flóðum; jarðskjálftum; eldgosum; eða af nokkurri annarri ástæðu, hverju nafni sem nefnist, sem er óviðráðanleg þeim aðila, sem sagður er hafa vanefnt eða valdið drætti, og í öllum slíkum tilfellum skal sá aðili, sem vanefnt hefur eða valdið drætti, hefja efndir að nýju svo fljótt sem unnt er, og aðilunum hverjum um sig skal heimilt að gripa til allra aðgerða, er samrýmast samningi þessum, til að forða eða draga úr óhagstæðum áhrifum slíkrar vanefndar eða dráttar.
- 2) Áskilið er og samþykkt, að gagnvart samningi þessum skuli allar aðgerðir íslenska ríkisins og hinna ýmsu stofnana þess taldar vera á valdi ríkisstjórnarinnar.

21. gr.

Framsal.

- 1) Samningur þessi verður hvorki framseldur með viljayfirlýsingu samningsaðila eða fyrir tilverknað lagaákvæða, nema til komi áður skriflegt samþykki gagnaðilans í forni breytingar á samningi þessum samkvæmt 1. málsgrein 19. greinar samningsins.
- 2) Fyrsta málsgrein þessarar greinar skal ekki verða eða vera talin því til fyrirstöðu, að Union Carbide framselji samning þennan einhverju dótturfélaga sinna að einhverju eða öllu leyti hvenær sem er. en þó þannig, að Union Carbide ber áður að takast á hendur skilorðslaust gagnvart ríkisstjórninni að gera sitt ítrasta til að fá fram fullar og samviskusamlegar efndir af hendi sérhvers slíks framsalshafa.

22. gr.

Tilkynningar.

- 1) Allar tilkynningar, sem leyft er eða skylt er að senda samkvæmt samningi þessum, skulu vera skriflegar, og hafi viðtakandi ekki fallist á aðra aðferð, skulu þær sendar með símskeyti, er verði staðfest með ábyrgðarbréfi í flug-

pósti, eða sendandi sjálfur afhenda þær viðtakanda, á þann stað, sem tilgreindur er við nafn hans:

Ríkisstjórnin	Iðnaðarráðherra, Arnarhvoli, Reykjavík, Íslandi.
Union Carbide	Union Carbide Corporation, 270 Park Avenue, New York, New York 10017, United States of America. Attention: Secretary.

- 2) Hvorum samningsaðila er hvenær sem er heimilt að senda hinum aðilanum skriflega tilkynningu um breytingu á heimilisfangi í því tilliti, sem um ræðir í þessari grein.

23. gr.

Ýmislegt.

- 1) Hinir ýmsu titlar eða fyrirsagnir hinna ýmsu hluta, greina og töluliða þessa samnings eru eingöngu til hagræðis við tilvísun og skipta eigi máli um skýringu eða túlkun á samningnum.

FRAMANRITUÐU TIL STAÐFESTU hefur samningur þessi verið undirritaður af hálfu ríkisstjórnarinnar og Union Carbide þann dag, er í upphafi greinir.

Fyrir RÍKISSTJÓRN ÍSLANDS
iðnaðarráðherra

Fyrir UNION CARBIDE CORPORATION
framkvæmdastjóri

MASTER AGREEMENT

between

THE GOVERNMENT OF ICELAND

and

UNION CARBIDE CORPORATION

AGREEMENT made this day of , 197 between

THE GOVERNMENT OF ICELAND (hereinafter referred to as the "Government")
and

UNION CARBIDE CORPORATION (hereinafter referred to as "Union Carbide"),
a New York corporation having its principal offices at 270 Park Avenue, New York,
New York 10017, United States of America.

WHEREAS the Government wishes to promote an industrial plant in Iceland
for the production of 75% ferrosilicon and related products, utilizing electric power
from Icelandic power plants under a long-term contract;

WHEREAS by the Act No. _____ of _____, 197____ on a Ferroalloys Production Plant at Hvalfjörður (the Enabling Act), the Althing has authorized the Government to proceed with the establishment of a stock corporation having the purpose of constructing and operating such industrial plant, in co-operation with other parties interested in such project, and has laid down certain rules and granted certain authorizations with respect to the organization and activities of such stock corporation;

WHEREAS Union Carbide, which together with its affiliated companies is engaged in the production and marketing of ferroalloys throughout the world, has an interest in participating with the Government in the above stock corporation and is in a position to make available extensive technical know-how and marketing experience for purposes of the corporation;

WHEREAS the Government and Union Carbide believe it to be feasible to cooperate on the above project and are prepared to do so on the basis furnished by the Enabling Act, and as further provided in this Agreement;

NOW THEREFORE the Government and Union Carbide hereby agree as follows:

PART I PRELIMINARY

Article 1. Definitions.

Wherever the same shall appear in this Agreement, the following reference terms shall have the respective meanings indicated below.

- 1) "Government" shall mean the Government of Iceland.
- 2) "Icelandic State" shall mean the Republic of Iceland.
- 3) "Union Carbide" shall mean Union Carbide Corporation, a New York corporation having its principal offices at 270 Park Avenue, New York, New York 10017, United States of America.
- 4) "Union Carbide Affiliate" shall mean any existing or future corporation of which more than 50% of the shares having ordinary voting power are at the time owned by Union Carbide.
- 5) "Icelandic Alloys" shall mean the Icelandic company to be named Icelandic Alloys Ltd. to produce 75% ferrosilicon in Iceland.
- 6) "Landsvirkjun" shall mean Landsvirkjun (the National Power Company), an independent company jointly owned by the Icelandic State and the City of Reykjavik having its principal offices at Sudurlandsbraut 14, Reykjavik, Iceland.
- 7) The "Plant Site" shall mean the property to be leased to Icelandic Alloys located at Grundartangi in the District of Skilmannahreppur in the County of Borgarfjardarsýsla upon which the Icelandic Alloys plant is to be built.
- 8) The "Plant Site Lease" shall mean the lease agreement by which the Plant Site shall be leased to Icelandic Alloys.
- 9) The "Plant" shall mean the facilities of Icelandic Alloys to be constructed by it upon the Plant Site.
- 10) The "Port Agreement" shall mean the agreement by which Icelandic Alloys is granted access to the harbour adjacent to the Plant Site.
- 11) The "Technical Assistance Agreement" shall mean the Agreement between Icelandic Alloys and Union Carbide relating to the furnishing by Union Carbide of technical assistance to Icelandic Alloys.

- 12) The "Technical Fee" shall mean the fee to be paid by Icelandic Alloys to Union Carbide for supplying technical assistance.
- 13) The "Technology Transfer Agreement" shall mean the agreement between Icelandic Alloys and Union Carbide relating to the transfer by Union Carbide to Icelandic Alloys of design, engineering and operations technology for the Plant.
- 14) The "Sales Agency Agreement" shall mean the agreement between Icelandic Alloys and one or more Union Carbide Affiliates in regard to the marketing of products of Icelandic Alloys.
- 15) The "Power Contract" shall mean the agreement between Landsvirkjun and Icelandic Alloys relating to the supply by Landsvirkjun to Icelandic Alloys of electric power for the operation of the Plant.
- 16) The "Founders of Icelandic Alloys" shall mean the Government and Union Carbide.
- 17) The "Enabling Act" shall mean the Act of the Althing authorizing the establishment of Icelandic Alloys.

PART II ICELANDIC ALLOYS

Article 2. Organization.

- 1) The Government and Union Carbide shall establish Icelandic Alloys as an Icelandic stock corporation registered in the District of Skilmannahreppur in the County of Borgarfjardarsysla. Icelandic Alloys shall be established with a Memorandum of Association and Statutes in a form mutually agreeable to both Founders.
- 2) Icelandic Alloys shall be dedicated exclusively for the purposes of a) constructing, owning and operating the Plant, b) producing 75% ferrosilicon and related products at the Plant, and c) selling the said products as provided in this Agreement and the Sales Agency Agreement.
- 3) Icelandic Alloys shall be owned, organized, operated and managed in accordance with Icelandic law, the Enabling Act, this Agreement and the agreements and other documents implementing this Agreement.
- 4) The Board of Directors of Icelandic Alloys shall consist of seven members, to be elected by the shareholders by proportionate vote according to their shareholdings at the Annual General Meeting for a year at a time, together with deputy members of equal number.

Article 3. Capitalization.

- 1) Icelandic Alloys shall be organized with an initial capital of the Icelandic Kronur equivalent of U.S. Dollars twenty-four million (\$ 24 000 000) as determined at the middle rate between the Krona and the U. S. Dollar on the date this Agreement is executed, represented by such number of shares of one class of common voting stock having such par value or values as may be mutually agreeable to the Founders of Icelandic Alloys. The Government shall subscribe and fully pay for fifty-five percent (55%) thereof and Union Carbide shall subscribe and fully pay for forty-five percent (45%) thereof as set forth in Clause 2 of this Article 3.
- 2) In exchange for shares in Icelandic Alloys of an aggregate par value equivalent (as determined as of the date of execution of the Technology Transfer Agree-

- ment) to U.S. Dollars three million two hundred thousand (\$ 3 200 000), Union Carbide will transfer the necessary design, engineering and operations technology and know-how to Icelandic Alloys under the Technology Transfer Agreement. Union Carbide shall pay for the balance of its 45% participation in Icelandic Alloys in Kronur, which Kronur shall represent the equivalent of U.S. Dollars seven million six hundred thousand (\$ 7 600 000). The Government shall pay for its aforementioned 55% participation in Icelandic Alloys in Kronur, which Kronur shall represent the equivalent of U. S. Dollars thirteen million two hundred thousand (\$ 13 200 000). The Kronur equivalent of the aforesaid amounts shall be determined as of the date of transfer of any such amounts to Icelandic Alloys or the due date of the call for their payment, whichever is earlier.
- 3) The said shares of the common stock of Icelandic Alloys shall be **nominative** shares duly registered and issued in the names of the respective holders and shall entitle each such shareholder to pre-emptive rights with respect to any and all future issues of the capital stock of Icelandic Alloys whether of the same or of a different class or par value in proportion to its holding.
 - 4) Subject to the provisions of Clauses 5 and 6 of this Article 3, the shares of Icelandic Alloys shall not be transferable without the prior unanimous approval of the Board of Directors of Icelandic Alloys, save that the shares owned by Union Carbide may be transferred to and among any Union Carbide Affiliates and by them to Union Carbide; provided, however, that any transferee shall deliver to the Board of Directors of Icelandic Alloys a written consent to and agreement to be bound by the terms and provisions of this Agreement, the Sales Agency Agreement and the Technical Assistance Agreement insofar as the same may be applicable.
 - 5) If after more than fifteen years have passed from the date of formation of Icelandic Alloys, Union Carbide wishes to sell all or a portion of its shares in Icelandic Alloys, including shares owned by Union Carbide Affiliates, the Government will purchase the shares offered by Union Carbide at a price determined by a firm of chartered accountants mutually agreed upon in writing by the Founders. The Government shall have the option to pay the value of the shares by equal annual installments over a period of five years with interest at the official rate applicable to ordinary trade bills of exchange as published by the Central Bank of Iceland.
 - 6) If after more than fifteen years have passed from the date of formation of Icelandic Alloys, the Government wishes to sell all or a portion of its shares in Icelandic Alloys to a third party, Union Carbide will have a right of first refusal to such shares. Union Carbide shall in this event have ninety days following receipt of written notice from the Government of the Government's interest in a bona fide offer to elect to purchase all or a portion of the Government's shares in Icelandic Alloys. Said offer shall be described in reasonable detail and the name and address of the offeror also identified. If Union Carbide fails to mail to the Government within said ninety days, notice of Union Carbide's exercise of its right of first refusal hereunder, then the Government shall be free thereafter to sell such portion of its shares of Icelandic Alloys to said third party only upon the terms and conditions outlined in the Government's notice to Union Carbide.
 - 7) None of the shares of Icelandic Alloys shall be chargeable with any pledge or lien save with the prior unanimous approval of the Board of Directors of Icelandic Alloys. A legend to this effect shall be recorded on each share.
 - 8) Icelandic Alloys shall assume the credit financing necessary to complete the construction of the Plant to initial capacity and to secure an initial working capital of adequate amount promptly following its establishment pursuant to

this Agreement. Such credit financing is estimated by the Founders to be in the order of the Kronur equivalent of \$ 60 000 000 as of the date of execution of this Agreement in aggregate principal amount. The terms and sources of such credit financing shall be subject to the approval of the Founders of Icelandic Alloys, who shall assist Icelandic Alloys in negotiating with prospective lenders.

- 9) All other credit financing for capital investment and for any other purposes other than short term banking facilities obtained and accounts payable arising in the ordinary course of business shall be subject to the prior unanimous approval of the Board of Directors of Icelandic Alloys.

PART III OPERATIONS

Article 4.

Other Agreements.

- 1) The Founders shall cause Icelandic Alloys to enter into the Technical Assistance Agreement and the Sales Agency Agreement promptly. Union Carbide shall promptly enter into the Technology Transfer Agreement and the Technical Assistance Agreement and cause one or more Union Carbide Affiliates to enter into the Sales Agency Agreement.
- 2) As promptly as possible, and upon mutually agreeable terms, the Founders shall cause Icelandic Alloys to enter into the Power Contract with Landsvirkjun.
- 3) As promptly as possible, and upon terms mutually agreeable to Icelandic Alloys and its Founders in each case, the Government shall cause the Plant Site to be made available to Icelandic Alloys under the Plant Site Lease. The Plant Site Lease shall include suitable provisions for a continuous supply of water sufficient for its operations and shall provide for all necessary rights of Icelandic Alloys in establishing facilities for the disposal of all wastes.
- 4) As promptly as possible, and upon mutually agreeable terms, the Founders shall cause Icelandic Alloys to enter the Port Agreement with the appropriate parties.
- 5) The Government and Union Carbide shall assist Icelandic Alloys in obtaining such access routes, connecting roads, services and other facilities not presently available as may be necessary to the efficient construction and operation of the Plant and of the storage and shipping operations of Icelandic Alloys upon reasonable terms and conditions.

Article 5.

Start-Up.

- 1) Icelandic Alloys shall undertake the construction of the Plant and all facilities necessary and appropriate thereto. Icelandic Alloys shall bring the Plant into commercial production as promptly as possible. The Founders intend the Plant to have two furnaces of an initial total capacity of approximately 47 000 metric tons of 75% ferrosilicon and related products per calendar year.
- 2) Icelandic Alloys shall let all contracts necessary for the design, construction, equipment, supply and testing of the Plant. The Plant and all machinery, equipment, services, supplies and facilities necessary to enable Icelandic Alloys to commence commercial operation of the Plant shall be procured or completed, as the case may be, as soon as possible.

**Article 6.
Operation.**

- 1) Following commencement of commercial production, Icelandic Alloys shall maintain its production capacity and produce 75% ferrosilicon at a technically and financially desirable level in the light of the then existing circumstances.
- 2) Union Carbide shall furnish the necessary technical know-how and experience to Icelandic Alloys under the Technical Assistance Agreement and shall fully perform its obligations to Icelandic Alloys under the provisions of such agreement.
- 3) Icelandic Alloys shall be operated in the best interests of its stockholders.
- 4) Any net earnings of Icelandic Alloys not required for the repayment of debt and not reasonably necessary as reserves, working capital, or for capital investments, or for the operation of the company and in its business, shall be declared as dividends and paid out to the stockholders of Icelandic Alloys.

**Article 7.
Environmental and Safety Matters.**

- 1) The design, construction and operation of the Plant shall comply in all respects with present and future Icelandic laws and regulations relating to prevention of pollution and to industrial safety, health and sanitation, and with standards imposed under such laws and regulations.
- 2) Icelandic Alloys shall take all precautionary measures feasible in order to prevent damage by the Plant to its surroundings and shall design the facilities of the Plant so as to have them suit the surroundings as well as possible.

**Article 8.
Personnel.**

- 1) Personnel which Union Carbide or Union Carbide Affiliates furnish to Icelandic Alloys or utilize in the performance of their obligations under this Agreement and the Technical Assistance Agreement and the Sales Agency Agreement (including resident engineers, technical managers, technical consultants and sales staff) need not be residents of Iceland or of Icelandic nationality.

**Article 9.
Sales.**

- 1) Subject to all of the provisions of this Agreement, one or more Union Carbide Affiliates shall act as the exclusive sales agent(s) for Icelandic Alloys under the provisions of the Sales Agency Agreement for a sales commission as specified in such Agreement.
- 2) Said Union Carbide Affiliates shall use due diligence in accordance with the best commercial selling practices to sell 75% ferrosilicon and related products.
- 3) The provisions of this Agreement and the Sales Agency Agreement do not imply a right for Icelandic Alloys, the Government or Government agencies to use any corporate or trade name or mark owned by Union Carbide whether in domestic or export trade.

**Article 10.
Technical Fee.**

- 1) Icelandic Alloys shall pay to Union Carbide in New York, New York, as the Technical Fee a sum in United States of America dollars equal to 3% of the aggregate annual sales of Icelandic Alloys, determined f.o.b. Iceland.

**PART IV
FISCAL MATTERS**

**Article 11.
Foreign Exchange.**

- 1) Payments made by Union Carbide to Icelandic Alloys as the purchase price of shares of the capital stock of the company and otherwise under this Agreement may be made in such readily convertible currency and by such customary means for the remittance of funds as Union Carbide may elect. Normal Icelandic banking and conversion charges applicable in the circumstances to such payments shall apply in accordance with customary banking practices. These provisions shall apply with respect to any such payments which Union Carbide may cause any Union Carbide Affiliate to remit for itself or for the account of Union Carbide.
- 2) Payments made to Union Carbide as dividends, Technical Fee, as reimbursements, or otherwise under this Agreement, may be remitted in United States dollars or such other readily convertible currency and by such normal means for such remittances as Union Carbide may elect, and Icelandic banking and conversion charges applicable thereto shall be in accordance with customary banking practices. If such remittance is made from any location outside of Iceland, it shall be free of Icelandic conversion charges.

**PART V
ASSURANCES**

**Article 12.
The Government.**

- 1) The Government shall take all action within its power to cause Icelandic Alloys to perform its obligations under this Agreement, the Technical Assistance Agreement, the Technology Transfer Agreement and the Sales Agency Agreement in accordance with their terms, promptly and in good faith.
- 2) The Government shall take such action within its power as may be necessary and appropriate under Icelandic law to give effect to this Agreement, the Enabling Act and the agreements and other documents implementing the same, to enable Union Carbide and the other parties thereto to perform thereunder and to assure that future legislation shall not conflict therewith.
- 3) The Government will take all such action within its power as may be necessary and proper under Icelandic law to protect Union Carbide and the assets, rights and personnel thereof from time to time in Iceland or subject to its jurisdiction and to ensure to Union Carbide prompt and full compensation for and with respect to any and all property or rights which may be impaired or of which they or either of them may be deprived by the Government or by any subdivision or agency thereof or of the Icelandic State.

**Article 13.
Union Carbide.**

- 1) Union Carbide shall cause Union Carbide Affiliates to perform their several obligations under the Sales Agency Agreement promptly and fully in accordance with the terms thereof.

**Article 14.
Miscellaneous.**

- 1) The effect of this Agreement and of the agreements and other documents implementing the same shall be to grant, confirm and safeguard the respective rights, powers, property and interests of the Government, the Icelandic State, Union Carbide, Union Carbide Affiliates, Landsvirkjun and Icelandic Alloys except as expressly set forth to the contrary.
- 2) Except as provided in Article 17, nothing contained in this Agreement or in any of the agreements and other documents implementing the same shall or shall be construed to cause Union Carbide to be subject to any jurisdiction other than that of the United States of America or to transact business elsewhere than therein, nor to cause a Union Carbide Affiliate to be subject to the jurisdiction of the Icelandic State except where such Union Carbide Affiliate acts as sales agent for Icelandic Alloys in regard to sales of 75% ferrosilicon and related products to customers in Iceland for use in Iceland.
- 3) Anything in this Agreement, or in the agreements and other documents implementing the same, to the contrary notwithstanding, Union Carbide shall not be required to violate or to be in jeopardy under any law, rule, order or regulation of the United States of America or any agency thereof or court therein. The same shall apply to Union Carbide Affiliates as regards the respective countries in which they are incorporated or carry on business.

**PART VI
LAW AND SETTLEMENT OF DISPUTES**

**Article 15.
Governing Law.**

- 1) The construction, interpretation and application of this Agreement, the Technical Assistance Agreement, the Technology Transfer Agreement and the Sales Agency Agreement shall be governed and determined by Icelandic law.

**Article 16.
Official Texts.**

- 1) This Agreement, the Technical Assistance Agreement, the Technology Transfer Agreement and the Sales Agency Agreement shall each be set forth in both the Icelandic and English languages and each such text shall be official and of equal force and effect.
- 2) This Agreement, the Technical Assistance Agreement, the Technology Transfer Agreement and the Sales Agency Agreement shall each be signed and delivered by the respective parties thereto in both the Icelandic and English languages in such number of copies in each such language as there may be signatories thereto. Each such copy signed and delivered by the respective parties thereto shall be an official original having equal force and effect with each other such copy also duly signed and delivered by the respective parties thereto.

- 3) The official English texts of Icelandic Alloys' Memorandum of Association and Statutes, and such other agreements and documents implementing this Agreement or referred to in this Agreement as Union Carbide may request shall be prepared by Icelandic Alloys.

Article 17.

Disputes.

- 1) If at any time while this Agreement, the Technical Assistance Agreement, the Technology Transfer Agreement, and the Sales Agency Agreement, or any of them, shall be in force or thereafter there shall be any controversy or claim arising out of or in connection with any of such agreements, the construction, meaning, effect, or application thereof, the rights or obligations thereunder, or the performance or breach of any of the provisions thereof, the respective parties to the particular agreements with respect to which the controversy or claim shall have arisen shall endeavour to settle the same promptly by mutual agreement.
- 2) In the event the parties to any controversy or claim referred to in Clause 1 of this Article 17 shall fail for any reason to settle it promptly by mutual agreement, the same may be referred by any of such parties to the Government and Union Carbide for settlement by mutual agreement by the Government and Union Carbide. In addition, either the Government or Union Carbide may at any time require any such controversy or claim to be referred by the parties thereto to the Government and Union Carbide for settlement by mutual agreement.
- 3) If the Government and Union Carbide shall fail for any reason to settle by mutual agreement any controversy or claim referred to in Clause 1 of this Article 17, the matter shall be referred to the courts as hereinafter provided.
- 4) The Government and Union Carbide hereby agree that the Civil Court of the City of Reykjavik shall have final jurisdiction with respect to any controversy or claim referred to in Clause 1 of this Article 17, subject to appeal to the Supreme Court of Iceland as the law may afford. Icelandic Alloys and Union Carbide Affiliates, by their acceptance of this Agreement, similarly agree to such jurisdiction.
- 5) Union Carbide and Union Carbide Affiliates shall each designate in writing a representative resident in Iceland with full power to accept service of process on their behalf before the Icelandic courts in any legal proceeding brought before such courts in accordance with Clause 4 of this Article 17, and any such service shall be deemed to be validly completed when effected against such representative within the time limits prescribed by law.
- 6) Any appearance of Union Carbide or Union Carbide Affiliates in any court in Iceland under the provisions of this Article 17 shall be and shall be deemed to be a special appearance for the particular purposes thereof and shall not operate to otherwise subject Union Carbide or Union Carbide Affiliates to the jurisdiction of Iceland.

**PART VII
MISCELLANEOUS**

Article 18.

Term of Agreement.

- 1) This Agreement shall become effective on the date the Government and Union Carbide shall have signed it and shall have mutually approved the respective terms of the following additional agreements:
 - a) The Technical Assistance Agreement;
 - b) The Technology Transfer Agreement;
 - c) The Sales Agency Agreement;
 - d) The essential provisions of the Plant Site Lease and the Port Agreement;
 - e) The Memorandum of Association and the Statutes of Icelandic Alloys; and
 - f) The Power Contract.

The effective date of this Agreement determined as provided in this Clause 1 of this Article 18 shall be set forth in writing subscribed by the Government and Union Carbide. If the Agreements referred to in subclauses a) through f) of this Clause 1 have not been executed, in all essential respects in the form approved by the Government and Union Carbide, within three months after the effective date of this Agreement, then this Agreement shall terminate unless the Government and Union Carbide otherwise mutually agree in writing.

- 2) On and after the effective date of this Agreement and pursuant to Clause 1 of this Article 18, this Agreement shall continue in force for the duration of the respective agreements among the Government, Union Carbide, Union Carbide Affiliates, Icelandic Alloys and Landsvirkjun, as the case may be, or of any of them, and thereafter as may be required in the circumstances as the same may from time to time exist; subject, however, at any time to amendment and termination under Articles 18 and 19 of this Agreement.
- 3) The indefinite duration of the term of this Agreement shall not operate to extend or otherwise alter the duration of any term which may be specified in any other agreements between the Government, Union Carbide, Union Carbide Affiliates, Icelandic Alloys and Landsvirkjun, as the case may be.
- 4) Unless otherwise agreed in writing by the Government and Union Carbide, the Technical Assistance Agreement and the Sales Agency Agreement shall continue in force for a period of fifteen years from the date the Plant is brought into commercial production.
- 5) In the event of the cancellation, expiration, or other termination of the Sales Agency Agreement, if the Government and/or Icelandic Alloys, as the case may be, shall desire that products of Icelandic Alloys be sold in export trade from Iceland by any party other than Icelandic Alloys or the Government, the Government shall grant or shall take all action within its power to cause Icelandic Alloys to grant to Union Carbide Affiliates the opportunity to receive, on no less favourable terms and conditions than those to be offered or granted any other party, agreements to be granted by the Government or by Icelandic Alloys, as the case may be, with respect to the export sales of Icelandic Alloys' products before making any binding unconditional offers or granting them to any other party.

Article 19.

Amendment and Termination.

- 1) This Agreement, the Technical Assistance Agreement and the Sales Agency Agreement may be amended or terminated at any time whether in whole or in part solely by an agreement in writing duly signed and delivered by both the Govern-

ment and Union Carbide as well as one or more Union Carbide Affiliates and Icelandic Alloys, as the case may be, subject to the approval of the Althing should such approval be required in the circumstances.

- 2) This Agreement, the Enabling Act and the agreements and other documents implementing the same shall supersede all prior agreements and expressions of intention. On and after the effective date of this Agreement, neither party shall be bound by any preliminary correspondence or expression of intention or by anything not in writing signed by the party to be bound thereby or contained in the Enabling Act.

**Article 20.
Force Majeure.**

- 1) The Government, Union Carbide, Icelandic Alloys and Union Carbide Affiliates, as the case may be, shall not be liable for any delay or default in performance under this Agreement and any agreement implementing the same where occasioned by armed conflict or economic dislocation resulting therefrom; embargoes; shortages of labor, raw or other materials, production facilities, or transportation; labour difficulties; civil disorders of any kind; action of civil or military authorities. fires; floods; earthquakes; volcanic action; or any other cause of any kind or extent beyond the control of the party alleged to be in default or to have delayed, and in any such event the party in delay or default shall resume performance as promptly as possible and the respective parties shall be free to take all such action consistent with this Agreement as may be necessary or appropriate in the circumstances to avoid or to minimize the adverse effects of such delay or default.
- 2) It is understood and agreed, however, that for the purposes of this Agreement all actions of the Icelandic State and the various agencies thereof shall be deemed to be within the control of the Government.

**Article 21.
Assignment.**

- 1) This Agreement may not be assigned voluntarily or by operation of law by either party without the prior written consent of the other party given as an amendment of this Agreement under the provisions of Clause 1 of Article 19 of this Agreement.
- 2) Clause 1 of this Article 21 shall not and shall not be construed to prohibit Union Carbide from assigning this Agreement in whole or in any part or parts at any time or times to any Union Carbide Affiliate; provided that Union Carbide shall first unconditionally undertake to and for the benefit of the Government to use its best efforts to cause the full and faithful performance by any such assignee.

**Article 22.
Notices.**

- 1) Any notice required or permitted to be given hereunder shall be in writing, and shall, unless some other mode of giving the notice is accepted by the party to whom it is given, be given by telegram or cable confirmed by registered air

mail letter or by being delivered in person to the party at the address set out in relation thereto:

The Government	The Minister of Industry, Arnarhvoll, Reykjavik, Iceland.
Union Carbide	Union Carbide Corporation, 270 Park Avenue, New York, New York 10017, United States of America. Attention: Secretary.

- 2) Each party named above may at any time give notice in writing to the other party named above of a change of address for the purpose of this Article 22.

**Article 23.
Miscellaneous.**

- 1) The various titles to or captions of the various Parts, Articles and Clauses of this Agreement are for convenience of reference only and shall not affect the construction or interpretation of this Agreement.

IN WITNESS WHEREOF, this Agreement has been signed on behalf of the Government and of Union Carbide as of the date first above written.

**THE GOVERNMENT OF ICELAND
Minister of Industry**

**UNION CARBIDE CORPORATION
Vice President**

Landsvirkjun:

Uppkast að raforkusölusamningi við járnblendiverksmiðju í Hvalfirði.

Samkvæmt beiðni iðnaðarráðuneytisins sendist hjálagað umsögn verkfræðideildar Landsvirkjunar dags. 19. nóv. 1974 um ofangreint efni.

Samandregið eru niðurstöður þessar:

1. Rafmagnsafhending.

Helstu atriði í þessum kafla samningsdraganna er skilgreining á því, hversu mikið Landsvirkjun ber að láta af hendi af rafmagni á tryggðum og ótryggðum grundvelli. Enn fremur eru í þessum kafla ákvæði um afhendingarstað og ýmis tæknileg atriði, svo sem um afhendingarspennu, -straum og fleira.

Helstu niðurstöður verkfræðideildar um þennan kafla eru þessar:

Orkuafhendingarkvöðin er innan þeirra marka, sem hæfileg geta talist og er þá tekið tillit til þess að fullnægjandi svigrúm sé til aukinnar orkusölu til annarra innlendra aðila fram yfir það sem nú er áætlað. Visast í þessu sambandi í töflu 2, í greinargerðinni.

Hvað viðvikur áður nefndum tæknilegum atriðum í sambandi við afhendingu á spennu, -straums o. fl., eru þessi atriði rædd í umsögn verkfræðideildar. Þar er talið, að samningsdrögin gefi fullnægjandi tryggingu fyrir því, að rekstur verksmiðjunnar hafi ekki aukna áhættu í för með sér fyrir rekstur rafkerfis Landsvirkjunar.

2. Mæling á afhentu rafmagni.

Þessi kafla fjallar eingöngu um tæknileg atriði, svo sem hvernig rafmagns-salan til verksmiðjunnar skuli mæld o. fl. Að dómi verkfræðideildar virðast ákvæði þessa kafla vera sjálfsögð og eðlileg.

3. Rafmagnsverð og greiðsluskilmálar.

Aðalatriði í þessum kafla er raforkuverðið. Tafla 3, í umsögn verkfræðideildar sýnir raforkuverðið eins og það nú er sett fram í samningsdrögunum. Um þetta atriði kemst verkfræðideild að eftirfarandi niðurstöðu:

- a) Verðið, sem nú er sett fram, er verulega hærra en það, sem fram var sett í samningsdrögum frá því í febrúar s. l. Þetta er nauðsynlegt m. a. vegna þess, að nú liggur fyrir, að verksmiðjan muni ekki taka til starfa fyrir en í lok árs 1977, en áður var reiknað með að hún mundi taka til starfa fyrir mitt ár 1976. Þannig tapar Landsvirkjun næstum 1½ árs sölu til verksmiðjunnar samanborið við fyrri áætlanir. Þá kemur einnig til hækkaður stofnkostnaður virkjana og ennfremur hækkaður fjármagnskostnaður. Það verð, sem nú er sett fram, er þó hlutfallslega betra en áður.
- b) Ef reiknað er með, að allar forsendur útreikninga standist, kemur í ljós, að Landsvirkjun fær um 700 milljón krónur meira að nágildi í sinn hlut yfir samningstímabilið, ef gengið er til samninga við járnblendiverksmiðjuna samanborið við það að selja eingöngu á núverandi markað, og er í því dæmi reiknað með 9.5% vöxtum af því fé, sem til virkjunarframkvæmda gengur. Hér kemur svo til viðbótar, að eignir Landsvirkjunar verða meiri með samningnum um sem svarar 220 kV háspennulínu frá Reykjavík að járnblendiverksmiðjunni í Hvalfirði. Þar sem verksmiðjan tekur ekki nema hluta af flutningsgetu þessarar línu, mun hún nýtast að öðru leyti til orkuflutnings til almennings á Vestur-

landi og til orkuflutnings norður, þegar tenging við Norðurland er orðin að veruleika.

- c) Samningsdrögin við verksmiðjuna hafa verðhækkunarákvæði sem er þannig, að rafmagnsverð til verksmiðjunnar skal hækka á fjögurra ára fresti í takt við verðhækkanir, sem verða kunna á rafmagni ríkisrafveitnanna í Noregi til orku-freks iðnaðar. Þetta atriði er talið hagstætt fyrir Landsvirkjun, með tilliti til þess hversu lágt þetta verð er í dag. Þá er einnig þess að geta, að samningsdrögin gera ráð fyrir að hægt sé að krefjast endurskoðunar á samningnum, ef óeðlilega hallar á annan hvorn aðilann.
- d) Kauptrygging verksmiðjunnar samsvarar um 81% af því raforkumagni, sem samið er um að hún muni fá afhent að meðaltali yfir samningstímabilið. Þetta er viðunandi, og benda má á, að mestar líkur eru til þess að verksmiðjan kaupi alla umsamda orku vegna þess að arðsemi þess fyrirtækis hraðminnkar með minnkuðum orkukaupum.
- e) Þá er þess að geta, að verksmiðjan tryggir kaup á 25% af umsömdum lágmarkskaupum á raforku enda þótt kaupandi verði að loka starfsemi bræðslunnar um tíma vegna óviðráðanlegra orsaka (Force Majeure). Þetta er hagstæðara en í samningunum við Ísal, en þar er gert ráð fyrir að álverksmiðjan sé laus allra skuldbindinga á raforku í sliku tilviki.

Almennt.

Þessi kafli fjallar um eftirfarandi atriði:

16. gr. Rétt kaupanda til notkunar rafmagns.
17. — Viðgerðir og viðhald.
18. — Neyðarástand.
19. — Ábyrgð.
20. — Óviðráðanleg öfl (Force Majeure).
21. — Samningstími.
22. — Lög þau, sem fara skal eftir og deilumál.
23. — Breytingar á samningi.
24. — Framsal réttinda og skuldbindinga.
25. — Tungumál.
26. — Ákvæði í aðalsamningi.

Öll þessi atriði eru að mestu lögfræðilegs eðlis og er ekki um þau fjallað af verkfræðideild nema að mjög takmörkuðu leyti.

Um kaflann Óviðráðanleg öfl (Force Majeure) er bent á þá staðreynd, að þurrkar og ísar eru þar upp taldir sem óviðráðanleg öfl, og virðist verkfræðideild það vera til hagsbóta fyrir Landsvirkjun, þar sem skilgreining á þessum atriðum hlýtur þá að vera að mestu undir Landsvirkjun komið.

Ég hef tekið þátt í samningsumleitun Union Carbide Corp. og viðræðunefndar um orkufrekan iðnað um uppkastið að raforkusölusamningnum og hefi ég með hliðsjón af umsögn verkfræðideildar mælt með því við stjórn Landsvirkjunar, að gengið verði til samninga við járnblendiverksmiðjuna í samræmi við uppkastið.

Stjórn Landsvirkjunar hefur nú um nokkurt skeið haft mál þetta til athugunar, og á fundi sínum 21. nóvember s. l. var samþykkt, að ríkisstjórninni yrði tilkynnt, að afstaða stjórnar Landsvirkjunar til umrædds uppkasts væri jákvæð og að uppkastið væri viðunandi samningsgrundvöllur. Hins vegar taldi stjórn Landsvirkjunar rétt að fresta formlegri afgreiðslu málsins þar til endanleg afstaða ríkisstjórnarinnar lægi fyrir.

Virðingarfyllst,

E. Briem,
framkvæmdastjóri.

Til: Framkvæmdastjóra.

Frá: Verkfræðideild.

Varðar: Uppkast að raforkusölusamningi við málmblendiverksmiðju í Hvalfirði.

Verkfræðideild hefur að undanfögnu verið að athuga ýmis atriði varðandi orkusölu til væntanlegrar málmblendiverksmiðju í Hvalfirði.

Nú liggur fyrir uppkast að raforkusölusamningi við þetta fyrirtæki og fer hér á eftir umsögn verkfræðideildar um það.

Raforkusölusamningurinn skiptist í fjóra þætti og er hér valið að taka hvern þátt fyrir sig til umsagnar í sömu röð og þeir hafa verið settir í samningsuppkastið.

Meginþættir samningsins eru þessir:

1. Rafmagnsafhending.
2. Mæling á afhentu rafmagni.
3. Rafmagnsverð og greiðsluskilmálar.
4. Almenn.

I. Rafmagnsafhending.

Helstu atriði í þessum kafla samningsdraganna er skilgreining á því, hversu mikið Landsvirkjun ber að láta af hendi af rafmagni á tryggðum og ótryggðum grundvelli og sýnt er hér í töflu 1.

Tafla 1.

Afl	Tryggður grundvöllur	Ótryggður grundvöllur	Samtals
Meðaltal á klst.	31 MW	37 MW	68 MW
Augnabliksgildi	35 MW	41 MW	76 MW
Orka á almanaksári	244 GWst.	306 GWst.	550 GWst.

Orkan á ótryggða grundvellingnum á að afhendast þannig, að á engu einstöku ári má orkuafhending fara niður fyrir 153 GWh eða 50% af því hámarki (306 GWh/ári), sem verksmiðjan getur tekið af slíkri orku. Ennfremur er tiltekið að afgangssorku-salan megi ekki á neinu samfelldu fjögurra ára tímabili fara niður fyrir 734 GWh, sem jafngildi árlegu meðaltali um 60% af áðurnefndu hámarki og að síðustu er tekið fram, að orkuafhendingin fari ekki niður fyrir 80% að meðaltali yfir samningstímabilið, sem er 20 ár.

Um þessa skilmála má segja það, að þeir eru innan þeirra marka, sem Landsvirkjunarkerfið með Sigöldu getur annað, þó að miðað sé við að öll forgangssorka sé seld í kerfinu. Þetta á þó ekki við um 50% trygginguna í einstöku ári, en á því eru 5% líkur samkvæmt útreikningum, að ekki sé hægt að standa við hana, ef miðað er við fullnýtt kerfi. Hér kemur hinsvegar á móti, að meirihluta tímans er einhver óseld forgangssorka til í kerfinu, og má líta á slíka orku sem afgangssorku. Einnig eru þurrkar og ísar taldir til óviðráðanlegra afla og er Landsvirkjun í slíku tilfalli heimilt að skerða forgangssorkusöluna líka.

Það er látið hjá líða, að skilgreina þurrk og ísa í samningsdrögum þessum og verður það að teljast Landsvirkjun í hag, þar sem að með því móti virðist Landsvirkjun hafa skilgreiningu þessa töluvert mikið á eigin hendi. Af framansögðu er því ljóst, að óhætt virðist vera fyrir Landsvirkjun að gera ofangreindan samning um afgangssorkusöluna, hvað öryggi afhendingarinnar snertir.

Þegar litið er á orkuafhendinguna í heild vaknar sú spurning, hvort Landsvirkjun muni hafa nægilegt svigrúm til þess að selja öðrum aðilum, og er þá sér-

staklega átt við innlenda aðila, rafmagn á markað, sem ekki hefur verið gert ráð fyrir í orkuspám Landsvirkjunar. Til þess að athuga þetta hefur tafla 2 hér á eftir verið gerð. Taflan skýrir sig sjálf, en augljóst er af henni, að svigrúm til þess að anna töluverðum viðbótarmarkaði er fyrir hendi fram að þeim tíma, sem Hrauneyjafossvirkjun gæti verið fullbúin, en nú er óhætt að reikna með því að það gæti orðið á árinu 1979. Þá er þess að geta, að komi virkjun norðanlands, t. d. við Kröflu, sem annað getur þeim markaði, sem þar er, eykst að sama skapi orkusölugeta Landsvirkjunar til annarra. Þannig yrði svipað svigrúm fyrir orkusölu til annarra fyrir hendi, þó virkjun við Hrauneyjafoss dragist upp undir ár frá því sem sýnt er í töflu 2. Einnig er rétt að taka fram, að aðrir virkjunarmöguleikar en við Hrauneyjafoss geta komið til greina í þessu sambandi, t. d. virkjun við Sultartanga eða jarðgufuvirkjun á orkuveitusvæði Landsvirkjunar.

Heildarniðurstaða um orkuafhendingarkafla sanningsdraganna er því sú að dómi verkfræðideildar, að orkuafhendingarkvöðin sé innan marka, sem hæfileg getur talist.

Tafla 2.

Skýringar	Orka GWh í stöð				Að MW í stöð			
	1977	1978	1979	1980	1977	1978	1979	1980
Almenningsmarkaður	760	807	858	912	152	161	171	182
Viðbótarkúshítun	75	112	150	187	19	28	37	47
ÍSAL + Áburður	1 470	1 470	1 470	1 470	170	170	170	170
Málblendiverksmiðja	40	261	261	261	73	73	73	73
ÞÖRF Í STÖÐ ALLS	2 345	2 650	2 739	2 830	414	432	451	472
GETA: Núverandi kerfi + Sigalda ¹⁾	2 900	2 900	2 900	2 900	534	534	534	534
Hrauneyjafoss getur verið fullbúinn á árinu 1979 ef þörf krefur			500	900			140	210
GETA ALLS	2 900	2 900	3 400	3 800	534	534	674	744
ÓNOTAÐ	I	555	250	661	970	120	102	223
Orkuþörf ef ÍSAL er stækkað um 20 MW		90	90	90	90	11	11	11
ÓNOTAÐ²⁾	II	465	160	571	880	109	91	212
NORÐURLAND áætluð hámarksorkuþörf		237	273	313	358	52	61	71
Eigin geta í vatns- og jarðgufustöðvum		195	195	195	195	28	28	28
ALLS ÞÖRF NORÐUR		42	82	118	163	24	33	48
ÓNOTAÐ³⁾	III	423	78	453	717	85	58	169
Varmaorkuver á Norðurlandi						22	22	22
ÓNOTAÐ AFL					107	80	191	230

1) 54 MW í varmaorku innifalin.

2) Ef Norðurland verður ekki tengt við Landsvirkjunarkerfið.

3) Ef Norðurland verður tengt við Landsvirkjunarkerfið.

Ath. Nú er í undirbúningi jarðgufuvirkjun norðanlands, en það svigrúm til aukianar orkusölu, sem hún skapar, er ekki með í þessari töflu.

II. Mæling á afhentu rafmagni.

Þessi kafli samningsins fjallar um það, hvernig rafmagnssalan til verksmiðjunnar skuli mæld. Hvernig mælur skuli prófaðir og hvernig raforkuverð skuli leiðrétt, ef upp kæmist um skakkar mælingar á raforkunotkun. Verkfræðideild, að höfðu samráði við rekstrardeld, sér ekki neitt athugavert við þennan kafla.

III. Rafmagnsverð og greiðsluskilmálar.

Samningsdrögin gera ráð fyrir því verði á raforku, sem tilgreint er í töflu 3.

Tafla 3.

	Forgangs- orkuverð Bandarísk mill/kWh	Afgangs- orkuverð Bandarísk mill/kWh	Meðalverð Bandarísk mill/kWh
Frá afhendingardegi rafmagns til loka annars starfsárs bræðslunnar	9.5	0.5	5.0
Á þriðja og fjórða starfsári bræðslunnar	10.0	1.4	5.7
Á fimmta og sjötta starfsári bræðslunnar	10.0	1.9	5.9
Á sjöunda og áttunda starfsári bræðslunnar	10.0	2.4	6.2

Þetta verð er verulega hærra en talað var um í vor og talið fullnægjandi þá. Ein helsta ástæða þess, að verðið á raforkunni til málmblendiverksmiðjunnar verður að vera hærra nú, en gert var ráð fyrir í vor, er sú, að nú liggur fyrir, að verksmiðjan muni taka til starfa hálfu öðru ári seinna eða í lok árs 1977 í stað miðs árs 1976 áður. Þetta veldur hálfis annars árs sölutapi til verksmiðjunnar, en allar líkur eru á því, að 1. vél í Sigöldu geti verið komin í gagnið á árinu 1976 og sala til verksmiðjunnar hefði því getað hafist á miðju því ári hvað viðvikur orkusölugetu Landsvirkjunar. Þá er þess einnig að geta, að byggingarkostnaður Sigöldu ásamt háspennulínubýggingum er áætlaður hærri nú en áður, og síðast en ekki síst, er nú reiknað með hærri vöxtum á lánnum en áður. Þetta orkuverð, sem sýnt er í töflu 3 er þó hlutfallslega betra en það sem fram var sett í vor, kemur þar einnig til, að nú hefur hlutfallinu milli afgangssorku og forgangssorku verið breytt til hagræðis fyrir Landsvirkjun.

Verkfræðideild hefur gert ýmsa útreikninga á því, hvernig útkoma fyrirtækisins verður miðað við þau orkuverð, sem sett eru fram í töflu 3 og eru niðurstöður þeirra greindar hér á eftir.

Hægt er að skilgreina lágmarksverð, sem krafist er í lögum um Landsvirkjun þannig, að það sé það verð, sem setja verður á orku til ákveðins notanda til þess að orkusala til hans borgi einungis kostnaðinn við fjárfestingarflýtinguna í orkukerfi Landsvirkjunar, sem orsakast af þeim aukna markaði sem notandinn skapar. Ef samið væri um slíkt orkuverð, mundi Landsvirkjun hvorki græða né tapa á orkusölunni, en þá væri ekkert svigrúm til þess að mæta hugsanlegum neikvæðum áhrifum af breytingum á grunnforsendum, sem inn í dæmið ganga. Verkfræðideild hefur reiknað lágmarksverð til málmblendiverksmiðjunnar út á þennan hátt með þeim áætlunum um stofnkostnað virkjana við Sigöldu og Hrauneyjafoss ásamt tilheyrandi háspennuvirkjum, sem nú liggja fyrir. Niðurstöður þessa útreiknings er sýndur á línuriti 1 hér fyrir aftan. Eins og sjá má á línuritinu, er lágmarksverðið nokkuð langt fyrir neðan það verð, sem gert er ráð fyrir í samningsdrögum þeim sem hér eru til umræðu.

Þá hefur verkfræðideild reiknað út svokallað kostnaðarverð á raforku frá Sigöldu og Hrauneyjafossi. Sé reiknað með 40 ára annuitet og 9.1% reiknivöxtum og jafnframt gert ráð fyrir því, að rekstrarkostnaðurinn sé 0.5% og vextir á byggingartíma 12% af stofnkostnaði, kemur út verðið 9.4 mills/kWh á forgangssork-

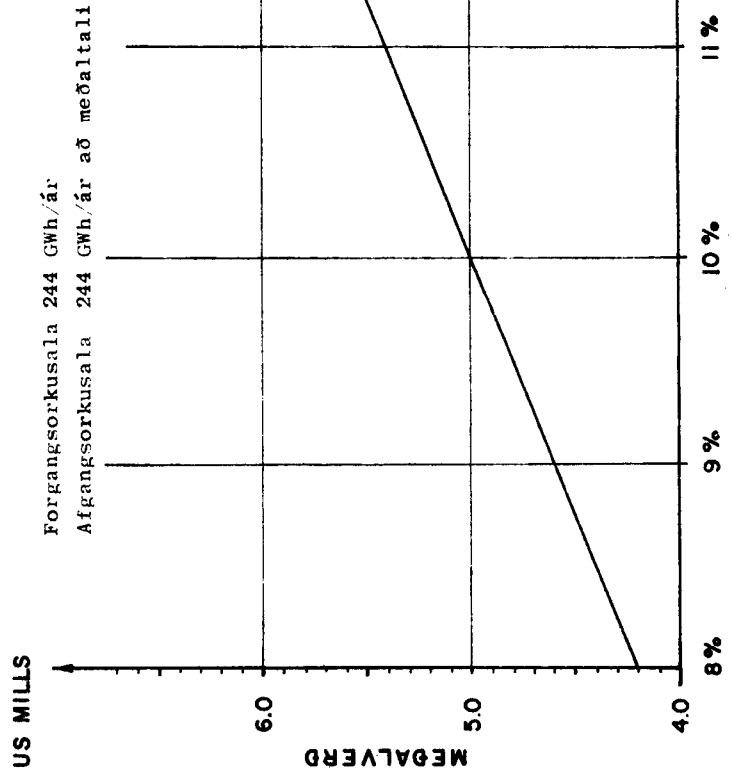
T. Á. P.	M.
H. Y. S.	Nr.

19. nóv. 1974 / J.M.M. E.B.E.

ATHUGUN Á VERÐLAGNINGU RAFORKU TIL MÁLMBLENDIVERKSMIÐJU.

LÁGMARKSVERÐ

- Ath.
- 1) Sigalda m.línu til Búrfells kosta 66,5 M.\$.
Án vaxta á byggingartíma.
 - 2) Hrauneyjafoss kostar 64,0 M.\$. án vaxta á byggingartíma.
 - 3) Lína Hrauneyjafoss - Reykjavík kostar 12,0 M.\$.
 - 4) Lína Reykjavík - Hvalfjörður kostar 4 M.\$.
 - 5) Flýta verður byggingu Hrauneyjafoss um 2,7 ár vegna sölu til málmblendiverksmiðjunnar.
 - 6) Kostnaðarverð afgangsrorku er sett 0,5 mill/kWh.
 - 7) Flýtingarkostnaður af Hrauneyjafossi og næstu virkjun þar á eftir skal vera að fullu greiddur árið 1991.

unni. Í samningsdrögum eins og þau liggja fyrir þýðir þetta kostnaðarverð sem jafngildir 4.95 mills/kWh, ef gert er ráð fyrir, að kostnaðarverð afgangssorkunnar sé 0.5 mills/kWh. Ef þetta verð er borið saman við verðin í töflu 3, sést að einnig þetta verð er fyrir neðan þau sem þar eru sýnd, þó munar ekki miklu fyrstu tvö starfsár verksmiðjunnar.

Verkfræðideild hefur reiknað afkomu Landsvirkjunar með og án samnings við málmblendiverksmiðjuna með verðum þeim, sem tilgreind eru í töflu 3. Ef gert er ráð fyrir, að verðhækkunarákvæði í samningsuppkastinu vegi upp á móti hugsanlegum verðhækkunum á stofnkostnaði Hrauneyjafossvirkjunar, þá kemur í ljós, að Landsvirkjun fær um 700 milljón kr. meira í sinn hlut að nógildi 1974 með samningnum, reiknað yfir samningstímabilið samanborið við það hvað Landsvirkjun fengi ef eingöngu væri selt til almennings og er þá reiknað með 9.5% vöxtum. Auk þess er rétt að taka fram, að eignir Landsvirkjunar í dæminu með samningnum eru meiri sem svarar háspennulínu frá Reykjavík upp í Hvalfjörð.

Þar sem forsendur, sem verkfræðideild hefur gefið sér við útreikningana geta breyst, hafa verið gerðar ýmsar athuganir, þar sem forsendum hefur verið breytt í óhagstæða átt fyrir Landsvirkjun. Í því sambandi má nefna, að núverandi samningsdrög gera ráð fyrir, að verksmiðjan tryggji kaup sem svarar því lágmarki, sem Landsvirkjun tryggir á hverju einstöku ári (sjá kaflann um raforkuafhendingu). Ef dæmið er reiknað í gegn með því að verksmiðjan kaupi aldrei meira magn en það, sem hún tryggir kaup á, er ennþá gróði af raforkusöluinni, sem nemur um 300 milljón kr. að nógildi (9.5% vextir) 1974 reiknað yfir samningstímabilið. Þar að auki kemur svo háspennulínan upp í Hvalfjörð.

Verðbólga hefur áhrif á útkomu dæmisins og hefur verkfræðideild reynt að gera sér grein fyrir því atriði líka. Benda má á, að fyrstu fjögur starfsár verksmiðjunnar fær hún raforkuna á verði sem er fast samkvæmt samningnum. Því höfum við gert athugun á því, hvornig dæmið liti út, ef tilkostnaður Landsvirkjunar og orkuverð til almennings hækkaði í takt við mismunandi mikla verðbólgu í dollurum fram að þeim tíma (árið 1982) sem verðhækkunarákvæðin í samningsdrögum eiga að taka gildi, en síðan gert ráð fyrir, að verðhækkunarákvæðin héldu í horfinu við verðbólguna.

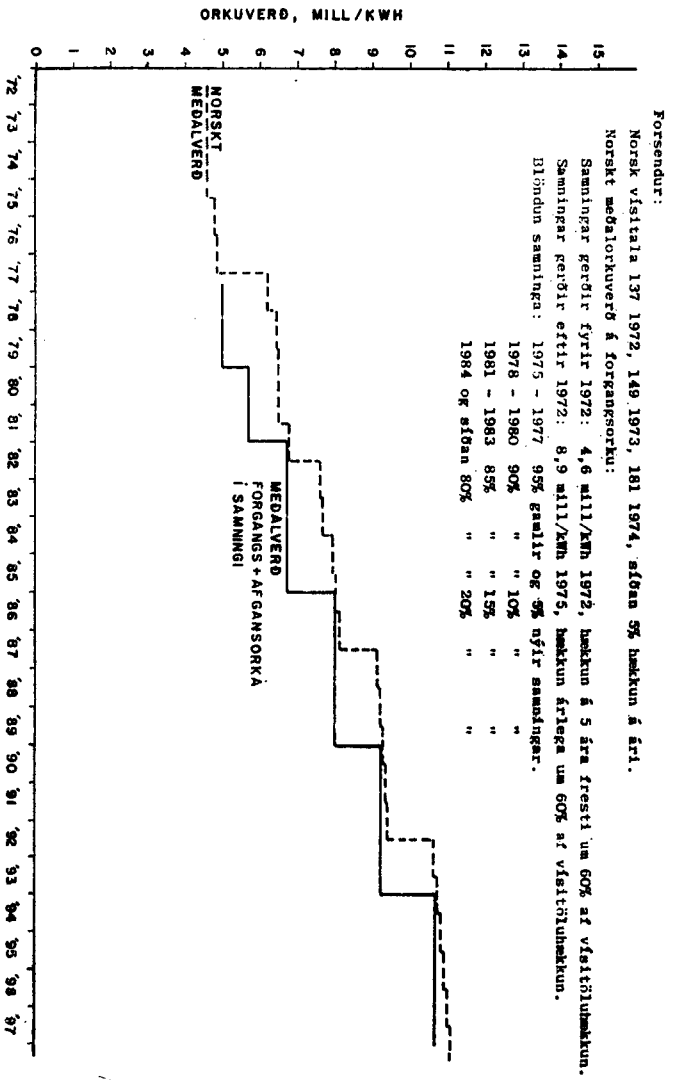
Niðurstaðan af þessari athugun er sú, að enda þótt verðbólgan í dollurum væri 10% á ári, þá væri ennþá 300 milljón kr. gróði að nógildi 1974 (9.5% vextir) ef samið yrði við verksmiðjuna. En tæki verksmiðjan aldrei nema það magn, sem hún tryggir kaup á, en slíkt verður að teljast mjög óraunhæft, yrði um snávægligt tap að ræða ef verðbólgan væri 10%.

Í öllum útreikningum um hagkvæmni samningsins, sem hér hafa verið ræddir hefur allsstaðar verið gert ráð fyrir því, að Hrauneyjafossvirkjun kosti það sama og Sigalda eins og sýnt er á línuriti 1. Þetta verður að teljast varlegt miðað við þær upplýsingar, sem fyrir liggja hjá ráðunautum Landsvirkjunar. Þegar á heildina er litið, er það skoðun verkfræðideildar að verð þau sem sýnd eru í töflu 3, séu viðunandi og allgott svigrúm fyrir hendi til þess að mæta ófyrirséðum breytingum á grunnforsendum hagkvæmni-útreikninga.

Um verðhækkunarákvæðið eins og það er nú sett fram í samningnum er þetta að segja. Tvennt hefur breyst frá því í vor. Í fyrsta lagi hefur viðmiðunarverðið hækkað frá 1.2 x meðalverð í Noregi í júlí 1972 upp í 1.25 x meðalverðið. Þetta hefur áhrif til lækkunar fyrir Landsvirkjun, en tekið skal fram að þetta jafngildir sem næst því, að samið sé um að verðhækkanirnar verði miðaðar við hækkanir á rafmagni í Noregi eins og þær eru nú orðnar. Í öðru lagi hefur komið inn í samninginn ákvæði um, að meðalverð þau sem sýnd eru í töflu 3 verði aldrei hærrí hverju sinni, en meðalverð norsku ríkisrafveitnanna til orkufreks iðnaðar í samningnum gerðum eftir 1962. Miðað er við uppspennt forgangs rafmagns með viðeigandi álagi vegna flutningskostnaðar. Verkfræðideild hefur gert athuganir á því, hvort þetta þakákvæði gæti verið hættulegt fyrir Landsvirkjun. Það er ein af

LANDSVIRKJUN		ORKUVERÐ ORKV. SAMNINGSSUPPEKASTI EFTIR FUNDI 11. OG 12. NÓV. 1974.
THE NATIONAL POWER COMPANY, ICELAND		
Tilfalli 74, 1. str. hl.		
M. Y.	S. Nr.	

LÍMURIT 2

Forsendur:
 Norsk vísitala 137 1972, 149 1973, 181 1974, síðan 5% hækkun á árl.
 Norskt meðalorkuverð á forgangsorku:
 Samningar gerdir fyrir 1972: 4,6 mill/KWh 1972, hækkun á 5 ára fresti um 60% af vísitíðhækkun.
 Samningar gerdir eftir 1972: 8,9 mill/KWh 1975, hækkun árlæga um 60% af vísitíðhækkun.
 Blöndun samninga: 1975 - 1977 95% smaltir og 5% nýir samningar.
 1978 - 1980 90% " " 10% "
 1981 - 1983 85% " " 15% "
 1984 og síðan 80% " " 20% "

þeim athugunum sem gerðar hafa verið og sýnd er á línuriti 2. Línuritið gerir ráð fyrir 5% árlegri verðbólgu á rafmagni í Noregi og að eitthvað komi inn af nýjum samningum. Eins og sést á línuritinu, skiptir þakákvæðið ekki máli af því að verðhækkunar Landsvirkjunar samkvæmt samningsuppkastinu koma ekki til með að rekast upp undir áður nefnt þak. Enn meiri verðbólga en sýnd er á línuritinu gefur sömu niðurstöður. Ef hinsvegar einhverra hluta vegna áður nefnt meðalverð í Noregi kemur ekki til með að hækka frá því sem nú er, en slíkt verður að teljast afar ólíklegt, er tryggt að aldrei verður greitt minna fyrir raforkuna en sýnt er í töflu 3 samkvæmt niðurlagsákvæði 11. gr. (3) í kaflanum um rafmagnsverðið.

Um verðhækkunarákvæðið í heild má segja, að vandfundinn sé raunhæfur grundvöllur sem í hvívetna mundi verða sanngjarn bæði gagnvart seljanda og kaupanda orkunnar. Það er ekki hægt að segja, að gagnvart Landsvirkjun sé verðhækkunarákvæðið óhagstætt sérstaklega þegar þess er gætt hversu hið norska viðmiðunarverð er lágt. Ennfremur er rétt að benda á að samkvæmt 21. gr. (2) í almenna kaflanum er hægt að krefjast endurskoðunar á samningnum ef óeðlilega hallar á annan hvorn aðilann.

Í kaflanum um rafmagnsverð og greiðsluskilmála er tekið fram, að málmblendiverksmiðjan þurfi ekki að tryggja kaup á meiru en 25% af því rafmagni sem hún getur ekki notfært sér af óviðráðanlegum öflum (Force Majeure). Þetta virðist hagstæðara en í Ísal samningnum, en þar er gert ráð fyrir, að álverksmiðjan sé laus allra kaupskuldbindinga á raforku í slíku tilvik.

IV. Almenn.

Þessi kafli fjallar um þessi atriði:

16. gr. Rétt kaupanda til notkunar rafmagns.
17. — Viðgerðir og viðhald.
18. — Neyðarástand.
19. — Ábyrgð.
20. — Óviðráðanleg öfl (Force Majeure).
21. — Samningstími.
22. — Lög þau sem fara skal eftir og deilumál.
23. — Breytingar á samningi.
24. — Framsal réttinda og skuldbindinga.
25. — Tungumál.
26. — Ákvæði í aðalsamningi.

Öll þessi atriði eru að mestu lögfræðilegs eðlis og sér verkfræðideild ekki ástæðu til að fjalla sérstaklega um þau.

Að lokum skal tekið fram, að enn er ekki fullljóst hvaða tæknileg áhrif tíðni og spennisveiflur vegna álagsbreytinga hjá verksmiðjunni kunna að hafa á rekstur rafkerfis Landsvirkjunar. Landsvirkjun hefur leitað álits á þessu atriði hjá Elektricitetsforsyningens Forskningsinstitut (EFI) í Þrándheimi, en það álit hefur ekki borist enn.

Í kaflanum um Rafmagnsafhendingu í samningsdrögum er tekið fram, að kaupanda sé skylt innan hæfilegra kostnaðarmarka að setja upp hjá sér viðunandi búnað til þess að draga úr tíðni og spennisveiflum vegna álagsbreytinga. Hér er það, sem kallað er hæfileg kostnaðarmörk ekki skilgreint og virðist augljóst, að deilur kunni að rísa út af þessu máli. Á þessu stigi getur verkfræðideild ekki fyrir sitt leyti skilgreint það sem kalla mætti hæfileg kostnaðarmörk, en hugsanlegt er, að það yrði hægt þegar ofangreint álit hefur borist. Í þessu sambandi skal þó tekið fram, að í Almenna kafla samningsdraganna, 19. gr., sem fjallar um ábyrgð, er sleginn varnagli í þágu Landsvirkjunar um ofangreint atriði, sem að öðru jöfnu ætti að duga til þess að verksmiðjan geti ekki verið rekin þannig, að tíðni og

spennusveiflur sem hún orsakar gætu haft í för með sér áhættu fyrir rekstur mannvirkja Landsvirkjunar eða afhendingu hennar á rafmagni til annarra notenda.

Að lokum skal á það bent, að síðustu athuganir á núverandi kerfi Landsvirkjunar benda til þess að þörf kunni að vera á framleiðslu launafls á Faxaflóasvæðinu. Hár fasvikstuðull ($\cos \phi$) nýrra notenda er því þýðingarmikill, en ekki getur talist raunhæft að krefjast hærri stuðuls en 0.9 eins og uppkastið gerir ráð fyrir og er það sama gildi og samið var um við Ísal. Til samanburðar má geta þess, að krafan í Husnes-álverinu í Noregi er 0.86.